

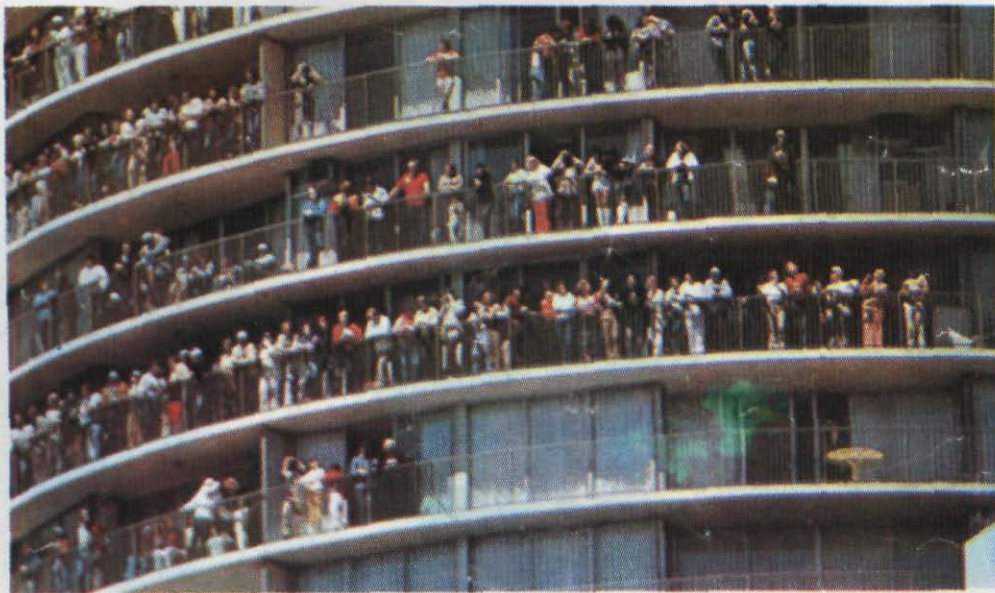
PSIHOLOGIA

SOCIETATEA
ȘTIINȚĂ & TEHNICĂ S.A.

1
1993

REPREZENTĂRILE SOCIALE

Totul e „populat“ în jurul nostru. Nu trăim într-un vid. Sîntem înconjurați de o lume a obiectelor, persoanelor, evenimentelor și ideilor, care ne obligă să luăm atitudine, să înțelegem, să gestionăm, să înfruntăm. Recepționăm, interpretăm și apoi decidem. Ne formăm o idee și apoi acționăm. Împărțim lumea cu alții, stabilind relații fie de convergență, fie de conflict. Ceilalți, dacă nu ne împărtășesc opiniile, ne devin oponenți. În asemenea ocazii, de cele mai multe ori, sîntem siguri că **noi** avem dreptate. Și ne susținem cu fervoare punctul nostru de vedere.

Pentru psihosociolog, ca analist al „scenei“ sociale, se pun următoarele întrebări: Cum se construiesc „dreptatea“, „adevărul“, opinia, credința fiecărui individ? De ce despre același fenomen, persoană, eveniment există mai multe păreri, atitudini, teorii? De ce fiecare actor social are credința, în caz de divergență, că doar el are dreptate și celălalt greșește? Care este mecanismul prin care judecăm tot ceea ce ne înconjoară, prin care elaborăm teoriile asupra realității? Dacă am putea răspunde la aceste întrebări am putea găsi o explicație și pentru fenomenele de intoleranță, manifestate în societatea noastră, față de „ceilalți“, față de cei care gîndesc **altfel** decât noi.

Vom începe prin a reaminti mecanismul prin care se formează concepțiile,

mentalitățile, credințele noastre: **influența contextului socio-cultural**, a mediului în care ne-am format și ne desfășurăm existența. Oamenii, grupurile umane se diferențiază după mediul cultural și practicile comportamentale în care s-au dezvoltat. Limba, riturile și culturile, tradițiile, vestimentația, habitatul, tipurile de relații interpersonale formează împreună un cadru cultural specific, preluat și încorporat de membrii unei colectivități. Achiziționăm „capital cultural“, spune psihosociologul francez P. Bourdieu, de la familie, școală, mediul socio-cultural frecventat. Plasat într-o „baie culturală“, înconjurat de cărți, tablouri și alte bunuri culturale, de îndrumători competenți, individul descoperă „chei“ cu ajutorul cărora descifrează sensul mesajelor culturale și ideologice, achiziționează instrumente prin care „utilizează“ informația recepționată. Mediul cultural-ideologic, stilul de gîndire al colectivității „ancorează“ deci pe fiecare individ ce-i aparține, îl **modelează** și apoi îl „trimite“ în lume. Contează și unele amănunte biografice: faptul că, în adolescență sau tinerețe, dar chiar și mai tîrziu, cineva a frecventat un cerc, grup, mediu cultural și ideologic de o anumită nuanță îl marchează pentru tot restul vieții. Cînd cineva este bombardat întreaga sa viață, sau o bună parte din ea, cu un anumit fel de imagini, interpretări, categorii de gîndire, el își însușește aceste

modele și respinge cu înverșunare (uneori cu violență) tot ceea ce contravine sistemului „implantat”. El nu știe că nu știe și altceva! Într-un anumit sens, individul e „prizonierul” modelului său cultural. De aici pînă la manipularea sa de către cel care i l-a „implementat” nu mai e decît un pas. Mediul ideologic și cultural instituite modele fixe, oferă tipare de gândire și interpretare, „înhață” pe individ și-l influențează hotărîtor în construirea imaginii sale despre lume.

Cînd cineva evaluează o persoană sau un eveniment, cînd se realizează o interpretare a mediului înconjurător, analistul social, psihosociologul înregistrează, în final, un **produs** și un **proces** de elaborare a imaginii despre fenomen. Și produsul și procesul sînt o sinteză a concepțiilor achiziționate de individ (componenta socială) și a posibilităților sale personale (componenta psihologică). Imaginea pe care ne-o facem despre evenimentul real, maniera de a interpreta, de a gândi realitatea cotidiană, această formă de conștiință socială a primit numele de **reprezentare socială**.

Conceptul de reprezentare socială are o poziție „mixtă”, se găsește la răscrucea dintre psihologie și sociologie, cuprinde deopotrivă versantul perceptiv, ca și pe cel intelectual, fenomene psihice, cît și sociale. Deși se soldează cu o priză de conștiință, marcînd o situație, o atitudine față de realitatea socială, o percepție a situației concrete, reprezentarea socială marchează o elaborare personală a răspunsului, un efort de înțelegere și de stăpînire a mediului, o modalitate de a gândi practic contextul, un aparat evaluator, o grilă de lectură a realității, o situație în lumea valorilor. Nici gândire obiectivă, „științifică” a realității, nici reflectare afectivă a stimulilor înconjurători; o refacere, o reconstrucție a realității prin prisma modelului mental al individului. Un stil de conduită, un mod de comunicare cu exteriorul, un **ecran** între presiunea socialului și sistemul personalității, o îmbogățire a realului, o re-citire a sa. Dar, încă o dată, reprezentările sociale ne trimit la o anumită societate, la o anumită cultură. Deși o realitate de ordin cognitiv, ele presupun raporturi colective concrete, interacțiuni sociale, asocieri, reprezintă, în cele din urmă, un fenomen de ideologie.

Tema reprezentărilor sociale a pătruns în psihosociologie în urmă cu trei decenii, fiind impusă de **Serge Moscovici**, profesor, director de studii la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris, conducătorul Laboratorului european de psihologie socială. Teza sa de doctorat, publicată în 1961, sub titlul **La psychanalyse, son image et son public**, deși aborda un subiect de actualitate,

care interesa „marele public”, nu a însemnat o analiză a resurselor psihanalizei, ci o cercetare asupra răspîndirii ideilor sale, a modului în care a penetrat în societatea franceză această temă, a imaginii pe care o au diferite categorii sociale despre aceasta. Primul capitol al lucrării pune pentru prima oară problema unui concept „pierdut” de psihologia socială, problema reprezentării sociale a unui fenomen, idee, eveniment, personaj. Preocuparea nu era nouă, noțiunea de „reprezentare colectivă” fusese cîndva în vogă (conștiința colectivă, credea Emil Durkheim, reunește psihismele indivizilor într-o reprezentare comună tuturor membrilor unui grup social, formează un ansamblu de credințe și sentimente care se manifestă prin mentalități, rituri, instituții și tradiții), dar cunoscută o eclipsă de peste o jumătate de veac. Punîndu-și problema difuzării cunoștințelor, a raportului dintre gândire și comunicare, a genezei sensului comun, Moscovici a deschis o nouă direcție de cercetare. Tema a prins cu rapiditate în rîndul comunității psihosociologilor. Este un domeniu în expansiune, este **era reprezentărilor sociale**.

Cercetătorii se întrec în a identifica mecanismele prin care reprezentările sociale orientează comunicarea umană, înțelegerea și stăpînirea mediului social, material și ideal, organizează operațiile mentale, procesele generative, gândirea socială (Jodelet, 1984), inserția socială a indivizilor, dar și organizarea proceselor simbolice (Doise, 1985), articulează imaginile cu semnificațiile ce le corespund (Palmonari, 1986). Dar realitatea reprezentării sociale nu este ușor de descris, pentru că se prezintă ca o instanță intermediară între percepție, informație, atitudine și imagine, fără să se reducă la nici una dintre aceste realități. Deși ea reprezintă totdeauna un obiect, se raportează la un loc, o situație, un fapt, o idee, deși redă prezența de spirit, starea de conștiință a unui individ sau grup real, decupat din realitate, raportarea la concret nu înseamnă o reducere a reprezentării la o colecție de reflectări individuale. Față de simpla reproducție, reprezentarea se prezintă ca o construcție și are caracteristici de **autonomie** și de **creație** individuală și colectivă. Ea înseamnă o **idee** (concepție, schemă mentală, model de abordare) și o **acțiune** (stil de conduită, model acțional, comportament cooperativ sau competitiv) reunite într-un întreg (Farr, 1984).

Reprezentările sociale contribuie hotărîtor, afirmă Moscovici, la „procesul de formare a conduitelor și de orientare a comunicațiilor sociale”. Această funcție specifică le distanțează atît de funcțiile științei, cît și de cele ale ideologiei. Dacă știința își propune

să controleze natura, să emită adevăruri despre aceasta, dacă ideologia se străduie să furnizeze un sistem general de scopuri și să justifice actele unor grupuri, reprezentările sociale oferă celor două instanțe mecanisme interpretative, o viziune socialmente adaptată la starea de cunoaștere a realului, un instrument de transformare a abstractului în viață, o traducere a materialului științific în conduite concrete, un instrument de comunicare pentru a tranșa numeroase conflicte normative, materiale, sociale. Spre deosebire de ideologie, cu atât mai puternică cu cât se sprijină pe un sistem conceptual (excelând prin stabilitate, chiar ortodoxie), reprezentările sociale constituie un bloc de concepte articulate în diferite maniere, nu foarte sistematic; uneori ne apar ca o alcătuire difuză, mobilă, mereu în schimbare. Preocupările lor sînt mai puțin elaborările teoretice și mai mult existența reală, cum ar fi interesul pentru limbaj, bani, starea psihică a subiectului, suferințele sale. Ele ne apar deci ca un produs al (inter)acțiunii și al comunicării umane. Ele se modifică în măsura în care actorul social plonjează

într-un alt sistem comunicațional, intră într-un sistem de raporturi diferite. Ele îndeplinesc astfel o importantă funcție socială: răspîndirea ideilor, a modelelor de analiză, a mesajelor, a stilurilor comportamentale ale purtătorilor de valori.

Trei sînt modalitățile prin care reprezentările sociale exercită această operă de impregnare: **difuziunea, propagarea și propaganda** opiniilor, atitudinilor și stereotipurilor. În primul rînd prin transmiterea unor informații, răspunzînd interesului public, prin întreținerea interesului pentru un subiect, o temă, un mod de gîndire. Apoi, prin propagarea unei viziuni bine organizate asupra lumii, a unei credințe printr-o adepții actuali și posibili, consolidînd atitudinea, structurînd un răspuns consistent la întrebările unui public, educîndu-l în spiritul unei coerențe. În sfîrșit, printr-un raport social specific: instituind o relație antagonistă, chiar conflictuală (sau, măcar, de opoziție) față de o concepție alternativă. Propaganda ne apare deci ca o luptă pentru „instituire”, recunoaștere, legitimare, o oprire, adesea o

Mentalitatea ca r

La modă la începutul secolului, termenul de mentalitate a fost recuperat și valorificat cu mult succes de Școala franceză a anelor (Marc Bloch, Lucien Febvre, Jacques Le Goff, Fernand Braudel), care, prin a sa „istorie a mentalităților”, a contribuit mult la redresarea morală a termenului. „Obiectul noii istorii sînt mentalitățile despre care s-a putut spune că sînt ceea ce se schimbă cel mai încet în istorie” (Jacques Le Goff). Astfel, mentalitatea nu va mai fi redusă doar la acele structuri primare, prelogice, primitive și mistice, așa cum o făcuseră etnologii pînă la acea dată. Mentalitatea este coloratura colectivă a psihismului, spune Jacques Le Goff, este modul particular de a gîndi și a simți al unui popor sau al unui grup de persoane.

În afara interpretărilor antropologice sau istorice termenul de mentalitate a căpătat și o perspectivă sociologică. Chiar dacă va exagera, susținînd subordonarea strictă a psiho-

logicului de către sociologic, Marcel Mauss va sublinia mai pregnant rolul socialului în formarea conștiinței individuale. Complementaritatea dintre latura psihică și cea socială nu este una statică, ci ea îmbracă o formă dinamică. Psihicul individual este cel care oferă semnificații unui simbolism social abundent, susține Mauss prin prisma concepției sale. Psihicul individual nu reflectă viața psihică a grupului în totalitate. Dar în cadrul raportului dintre psihicul individual și cel de grup există o complementaritate și un factor constant comun denumit de către Mauss conștiință colectivă. În opinia sociologului francez conștiința colectivă cuprinde valorile, sacralul, profanul, timpul, ritmul, spațiul, tehnicile. Și chiar dacă nu a folosit termenul de mentalitate pentru a defini conștiința colectivă, aceasta va căpăta configurația mentalității.

Față de primele idei despre mentalitate, care desemnau modul de gîndire al sălbaticilor și dintr-o viziune etnologică și

care aveau drept conținut structurile prelogice simple cu caracter colectiv, acum termenul în discuție capătă un conținut mult mai complex. Mentalitatea este percepută ca un ansamblu de opinii, prejudecăți și credințe care influențează gîndirea indivizilor, a grupurilor, a popoarelor. Mentalitatea va fi concepută ca un mod specific de organizare a activității mentale, considerată din punctul de vedere al structurilor logice care o guvernează și al valorilor directoare. Ea mijlocește orientarea specifică în ambianța socială și în interpretarea evenimentelor. Mentalitatea include o largă paletă de atitudini afectiv-cognitive. Ea poate defini o stare de spirit, un mod specific de gîndire, o reprezentare personală sau de grup a realității. Mentalitatea poate fi foarte diferită și este influențată de numeroși factori, cum ar fi caracterul, individul, mediul, vîrsta, cultura, educația, deschiderea spre alte grupuri, epoca.

încremenire, caracteristicile sale fiind rigiditate și stereotipia. Ea simplifică realitatea, reduce complexitatea fenomenului la câțiva stimuli bine reliefați; caracteristica sa este reacția imediată, acceptarea sau respingerea unui grup sau a unei persoane. Modalitatea sa de persuasiune este repetiția, orientarea polarizată, absența ambiguității, stilizarea pînă la schematizarea stereotipă, apelîndu-se uneori pînă și la sloganul grosolan. Biciuirea emoției publice este modalitatea prin care se întărește o credință, o atitudine, o convingere.

Noua realitate socială din țara noastră a găsit pe mulți dintre analiști – ziarști, comentatori politici, sociologi, psihologi – în dificultate. Intoleranța, incapacitatea de a înțelege alte poziții s-a dovedit a fi rezultatul lipsei de cultură psihosociologică. După ce decenii (pentru mulți întreaga viață) cuvintele cheie au fost integrare, omogenitate, apartenență, asimilare, coeziune, unitate etc., după ce am fost, cu toții, supuși unui program de „socializare” (cîte conotații poate avea acest concept!), devine dificil să gîndești altfel realitatea socială, evenimentele și oamenii, să

cultivi diversitatea interpretărilor, să accepți jocul alternativelor, să analizezi liber, fără inhibiții, modalitățile de formare a credințelor, mentalităților, „convingerilor”. Cînd întreaga viață ai ascultat un anumit tip de discurs, cînd limbajul autorizat a îmbrăcat o anumită haină, cînd – pentru a obține un confort psihic minim – trebuia să oferi o anumită consistență de comportare, tot ce acum este altfel îți apare ca fiind inacceptabil, inconfortabil, agresiv, dăunător, chiar urît. Cine atentează la echilibrul nostru interior nu poate fi decît un uzurpator, poate chiar un dușman.

Schimbarea nu poate fi decît rodul unor noi informații. Analiștii au datoria să decodeze, să explice modul în care s-au format și cristalizat reprezentările sociale ale celor expuși unui anumit tip de informații, unui singur tip de discurs. După ce a fost alimentat cu cunoștințe alternative, numai atunci omul poate alege. Liber, nedirijat, conștient de puterea sa. ■

Prof. dr. **Adrian Neculau**,
Universitatea „A.I. Cuza”-Iași

eprezentare socială

Sentimente, atitudini, aspirații, comportamente, valori au drept factor generator mentalitate specifică individului sau grupului. Astfel, găsim mentalitatea într-o nouă ipostază: aceea de emițător al unor „sabioane” de valorizare și valorificare a criteriilor sociale, comune tuturor membrilor grupului sau societății. La rîndul lor, valori preluate și adoptate de indivizi sau grupuri pot conduce la schimbări în modul lor de gîndire și deci la modificări în cadrul mentalității. Modificarea în timp a valorilor care guvernează raporturile interumane și care organizează societatea a determinat schimbări profunde în cadrele sociale. O evoluție corelată a orînduirilor, mentalităților și valorilor devine astfel evidentă. Astfel, componenta acțională a valorii a condus la schimbarea orînduirilor și mentalităților.

Datorită determinărilor sociale nemijlocite, valorile – element dinamic, cu valențe de perenitate – au suferit și suferă

o serie de schimbări și modificări care vin, de fapt, în completarea evoluției sistemului social generator. Chiar dacă există un factor constant și peren al valorii, care aparține mentalului individual sau colectiv, valorile se pot găsi și în postura de element dinamizator pentru progresul social, apărînd în continuă schimbare datorită evoluțiilor societății.

Modelul actual al civilizației, cu valorile sale de bază, se găsește într-o continuă evoluție. Modificările profunde, în toate palierele vieții sociale, indică faptul că trăim o perioadă de tranziție care se va încheia cu anularea unor valori și înlocuirea lor cu altele, deci cu o modificare globală la nivelul mentalității. Afirmînd aceste transformări, unii autori (P. Sorokin, A. Toynbee, P. Teilhard de Chardin) își plasează speranțele în emergența valorilor spirituale.

Tot mai mulți sociologi, începînd cu anii '70, au indicat o creștere gradată în rîndurile

tineretului a unui set de valori în contrast evident cu cele adoptate de generațiile anterioare. Însă, așa după cum se arată la colocolviul consacrat educației și valorilor morale organizat de UNESCO, ceea ce resping tinerii nu sînt valorile tradiționale, care au traversat secole verificîndu-se, ci ipocrizia, ruptura dintre planul verbal, care afișează astfel de valori, și planul acțional, care le ignoră cu desăvîrșire.

Valorile impun standarde, norme supraindividuale, evaluări umane perene, orientînd acțiunea umană pentru atingerea unor scopuri și satisfacerea unor nevoi. Procesul de valorizare este astfel un proces de participare, de atribuire și proiectare în numele unei mentalități, a unor achiziții culturale și axiologice, care în ultimă instanță se datorează mentalității colective. ■

Cercetător științific
Ciprian Ceobanu,
Institutul de
Științe Socio-Umane Iași

Clubul de la Sinaia s-a fondat pe ideea necesității unei politici naționale de perspectivă mai presus de interesele vreunui partid. Credința și speranța au reunit pentru prima dată la 29 aprilie 1991 oameni de știință și cultură, profesori universitari, academicieni, miniștri și parlamentari pentru a analiza pericolele ce amenință România. De atunci – prin stăruința domnului

Octavian Căpățină – au mai avut loc încă patru reuniuni, la care s-au discutat: logistica instituțională, rolul

intelectualității în perioadele de criză, intelectualitatea și apărarea umanității. La cea de-a cincea întâlnire a Clubului de la Sinaia (14-15 noiembrie 1992), sub președinția domnului senator **Adrian Moțiu**, s-a abordat tema „**Fenomenul frontierei și teoria agresiunii**”.

Prezentăm în acest grupaj fragmente din referatul susținut de prof. dr. **Ilie Bădescu**, șeful Catedrei de Sociologie de la Universitatea București și din intervențiile participanților. Spațiul restrâns și tematica revistei nu ne îngăduie publicarea în extenso a tuturor contribuțiilor, așa cum s-ar fi convenit. Au exprimat puncte de vedere pertinente:

Paul Anghel, scriitor, preot **Pêtre Buburuz**, decanul Facultății de Teologie din Chișinău, **Octavian Căpățină**, prof. univ. dr. **Septimiu Chelcea**, general (r.) dr. **Lucian Cuda**, dr. **Mugur Isărescu**, guvernatorul BNR, **Dan Lăzărescu**, scriitor, prof. univ. dr. **Liviu Maior**, ministrul învățământului, lector univ. **Liviu Mitrănescu**, **Adrian Moțiu**,

vicepreședinte al Senatului României, acad. **Petru Soltan**, președintele Comitetului pentru Știință și Educație din Parlamentul Republicii Moldova, **Mihai Stratulat**, **Ion Ungureanu**, ministrul Culturii și Cultelor din Republica Moldova, **Mihai Ungheanu**, critic literar.

Sperăm ca cititorii să-și facă o imagine despre spiritul care animă reuniunile clubului: credința că ne vom regăsi valorile perene ale neamului și că ne vom strânge împreună cu toți românii care trăiesc acum în afara granițelor într-un singur stat democrat, unitar și independent. Liantul clubului a fost și rămâne diversitatea specializărilor și valoarea profesională și morală a participanților, deschiderea spre ideile celorlalți, reafirmarea tradițiilor culturale românești în context european și universal. (S.C.)

FENOMENUL FRONTIERE

implicații

Fenomenul frontierei înseamnă expansiunea unei **culturi dominante** și a unei **gnoseologii dominante**. Toate acele **moduri ale cunoașterii** și ale culturii care nu s-au aliniat modelelor dominante au fost decretate **inferioare**. Gnoseologia frontierei europene s-a sprijinit lungă vreme pe hegemonismul unei teorii cum este acela al teoriei ricardiene a avantajelor comparative, pe literatura colonială, pe teoria cantitativă a valorii a lui A. Smith și a „mîinii invizibile” a aceluiași, pe raționalismul individualist și pe contractualism, biruitor prin sociologi celebri precum Spencer, Hobbes, Locke etc. Cînd procesul frontierei a atins lumea germană, în secolul al XVIII-lea, aceasta s-a mobilizat într-o formidabilă ripostă. Aceasta n-a fost numai zollverein-ul (uniunea vamală), dar mai ales prima formidabilă clătinare a hegemonismului ricardian prin teoria protecționistă a lui List.

■ Riposta românească la „frontiera necontrolată”

Cea mai strălucită clătinare a gnoseologiei frontierei nordice, însă, s-a petrecut în România, prin M. Eminescu. N-a existat idee teoretică majoră creată în Occident care să nu se fi prăbușit cu Eminescu și să nu fi renăscut remodelată după chipul și starea românilor. Cine citește scurta adnotare a lui Eminescu la teoria ricardiană a salariului natural, de pildă, își poate da seama ce abisală prăbușire s-a petrecut cu acea idee ricardiană și ce strălucită reîntemeiere i-a oferit Eminescu, reprezentînd apogeul în ceea ce privește capacitatea de ripostă a românilor la fenomenul „frontierei necontrolate”, al coborîrii Nordului către Sud la finele secolului al XIX-lea. Fenomenul frontierei înseamnă, așadar, pe lîngă marea dislocare a popoarelor tribale, și prima **întîlnire majoră** dintre **purtătorii** (membrii) **tipului de cultură mondială dominantă** cu reprezentanții unui tip de cultură care, pentru prima dată, reușeau să **răstoarne axul culturii dominante**, să **instituească o nouă direcție semnificativă la scara mondială**, ceea ce nu se mai întîmplase pînă atunci. Această uriașă reacție, această **mişcare reacționară**

și TEORIA AGRESIUNII:

psihologice

este caracteristica fenomenului de frontieră din ultimii 150 de ani.

■ Fenomenul frontierei și teoriile modernizării

Fenomenul este vizibil în privința teoriilor „modernizării”. S-a observat că procesul modernizării a fost „rău conceptualizat”. Or, acest eșec se datorează faptului că „analizii au fost membri ai culturii consumului, care este astăzi tipul cultural dominant în lume” (J.H. Bodley). Teoria darwinistă a selecției sociale a celui mai bun a dominat lungă vreme explicația proceselor coloniale. Paradigma aceasta s-a prăbușit în România, unde Eminescu a elaborat o nouă paradigmă, prin răsturnarea axului – paradigma selecției sociale negative. O asemenea putere a „periferiei” de a răsturna axul metropolitan este un indicator al riposteii românești la **procesele gnoseologice ale frontierei**. Un alt caz de răsturnare a axului este acela al lui Manolescu. Abia o dată cu acesta, teoria liberului schimb și deci tezele economiștilor clasici ale „schimbului egal” au fost întoarse pe dos. Teoria **raportului inegal dintre valori egale** a lui Manolescu este punctul decisiv al răsturnării axului ricardian de gândire încât putem spune că hegemonismul ricardian suferă prima sa răsturnare în România. Studiarea fenomenului de frontieră pe cazul românesc ne dezvăluie lucruri absolut surprinzătoare.

■ Riposta românilor la procesele frontierei

Această ripostă n-a fost niciodată una prin mijlocirea proceselor economice, ci una prin mijlocirea proceselor culturale. Riposta a început de regulă printr-o reacție la **gnoseologia agresivă a frontierei**. Adeseori această ripostă culturală a fost însoțită de una politică și uneori și militară. Riposta economică a venit mult mai târziu. Grija mare a românilor a fost mai întâi sufletul, apoi capul (deci statul) și abia după aceea stomacul (deci economia). Așa se face că procesul construcției moderne la români a început ca o uriașă mișcare în cultură. Grupurile culturale au jucat un rol covârșitor în procesele frontierei. Iar când bătălia a atins apogeul au apărut marile școli și curente,

cum a fost acela al cercului Junimii. Fără **Junimea**, practic, procesul construcției statului cultural național ar fi fost enorm întârziat, dacă nu cumva ar fi urmat o direcție eronată și deci ar fi căpătat o schelărie fragilă și absolut îndoielnică. Lucrul acesta a fost bine sesizat în cadrul unui alt fenomen de frontieră, acela legat de expansiunea kominterno-sovietismului în România. Procesul de frontieră a început prin **interzicerea culturii**. Lucrul acesta nu s-a petrecut nici la unguri, nici la polonezi, nici la bulgari și nici la nemții răsăriteni. Păreerea noastră este că n-am reușit să ieșim încă victorioși din procesul frontierei kominterniste. Teoria care prezintă cultura română ca pe o cultură subdezvoltată, fără **gândire teoretică** performantă, fără teorii originale și valabile, fără filozofie și filozofi, fără idei pedagogice și sociologice de valoare universală, lipsită nu numai de vizionarism, dar și de voință, refugiindu-se din calea viitorului spre un **trecut** obscur și reacționar, cu un fond sufletesc oriental, ruralo-medieval, cu procese mentale ceptoase în care rațiunea adoarme în loc să se trezească, cu porniri primitive spre fascism (vezi teza despre profascismul lui Eminescu) etc., această „teorie” reprezintă principalul model gnoseologic al frontierei kominterniste și postkominterniste, care menține încă sub control regiuni întinse ale **mentalului nostru colectiv**. Generații în șir au fost expuse acțiunii acestui contraeducator. Procesele frontierei au îmbrăcat, așadar, forma **antieducației**.

■ Revoluția din Decembrie și fenomenul frontierei

Este cît se poate de semnificativ pentru cercetătorul frontierei că Revoluția din Decembrie prezintă o insuportabilă echivoцитe: a închis era căeauismului, dar, în același act, a redeclanșat procesele agresiunii: antieconomia, antieducația și gnoseologia agresivă. Intelectualii „revoluției”, majoritatea recrutați dintre „disidenți”, au început să ne învețe că Eminescu este profascist și că răul la români începe cu el; că poporul român n-a ieșit încă din era vegetală (o „remarcabilă” disidență ne învățase că poporul român e „popor vegetal”); că poporul român este un „popor idiot”; că românul este ilustrarea deflagrației sufletului totalitar (fiecare purtăm în noi, scria un alt disident în **Le Monde**, omul totalitar,

(Continuare în pag. 11)

Conf. dr. **Ilie Bădescu**,
Universitatea București

FENOMENUL FRONTIEREI ÎN ISTORIA ROMÂNILOR

Conceptul de frontieră (border) cunoaște în psihologie și sociologie aplicări esențiale, mai cu seamă prin cercetarea fenomenelor de **aculturație**. El este, de asemenea, central în **imagologie**, care trebuie să țină seama de faptul că imaginile stereotipe alternative între două popoare se constituie îndeobște de la granița dintre aceste popoare. S-a făcut astfel un portret-robot al imaginii francezului în ochii tuturor vecinilor săi: spaniolii, italienii, elvețienii, germanii, belgienii și englezii. Permeabilitatea sau impermeabilitatea granițelor intelectuale rămâne la temella lucrării capitale a lui Sir Karl R. Popper: **The Open Society and its Enemies**.

Destrămarea imperiului sovietic pare a fi cea de pe urmă etapă a lichidării imperialismului european. Îmi voi îngădui să contest calificativul de **european** atribuit, cu generozitate, acestui imperiu, de către colegul nostru, domnul profesor Ilie Bădescu. Așa cum a arătat marele sociolog german Karl Wittfogel, în lucrarea sa tipărită în 1957 la Yale University Press, sub titlul de **The Oriental Despotism. A Comparative Study of Total Power**, despotismul sovietic este de esență orizontală, hidraulică. Iar sistemul socialist impus de acest despotism societăților satelite nu este altceva decât ceea ce înțelegea Karl Marx prin conceptul făurit de el sub numele de **mod de producție asiatic** și de care Marx se temea cumplit. În speță, **modul de producție asiatic** pretinde să soluționeze de sus în jos toate problemele unei societăți: economice, tehnologice, intelectuale, prin poruncile elaborate de un stat atotputernic și impuse unei societăți aservite de către o birocrație care – așa cum a arătat cunoscutul sociolog israelit N.S. Eisenstadt în studiul său asupra împărățiilor birocratice – devine numaidecât incompetentă, venală și coruptă și contribuie astfel într-un anumit spațiu de timp la destrămarea împărăției care se încrede în ea. Ceea ce este caracteristic în modul de producție asiatic este absența individului și penalizarea lui imediată, dacă el se înverșunează să se manifeste.

Conceptul de frontieră se poate nuanța. Pe lângă frontiera **politică** – sau juridică, dreptul public având vocația omologării cuceririlor politice –, mai există frontiere **culturale, confesionale, artistice (stilistice),**

tehnologice și economice. În cadrul unei singure societăți, aceste frontiere se pot contopi sau nu cu frontiera politică. Pe continentul european, agresiunea puterilor expansioniste asiatice – **arabil, mongolii și apoi turcii** – a zdruncinat în decursul istoriei granițe socotite impermeabile, conceptul de graniță fiind esențial expansionismului islamic, care distinge cu grijă între societatea la adăpost de agresiunea străină (**Dar-ul Islam**) și spațiul în care se confruntă Islamul cu tot ce nu s-a convertit încă la Islam (**Dar-ul Harb**). După lichidarea expansionismului islamic în Spania (1492) și Rusia (1480-1783) a rămas fluctuantă frontiera dintre Europa și Imperiul otoman, pe etape cronologice (1525-1541, 1686-1699, 1716-1718, 1831-1913). Această frontieră se suprapunea însă în mare măsură frontierei confesionale dintre ortodoxie și catolicism, dintre Bizanț și Roma.

Spațiul mioritic, așa cum l-a conceput Lucian Blaga, apare ca un spațiu mitic și de altitudine, lipsit prin forța lucrurilor de centru. Gravitând la altitudini pe frontiera lor economică, **păstoritul de oi**, românii s-au izolat de Europa și de Asia, pe piscurile munților, mărginindu-se la schimburi economice cu diferiții barbari stăpînitori ai șesului dacic. Siliți să intre în istorie mai cu seamă în urma cumpletei năvăliri mongole din anul 1241, românii s-au văzut numaidecât agresați pe frontierele lor vremelnice nu numai de mongoli – cea de pe urmă năvălire tătărească asupra Moldovei a avut loc în 1758, în anul întîi al domniei lui Ioan Theodor Callimaki, și a fost cumpilită –, dar și, succesiv, de către maghiari, lituanieni, poloni, turci și, începînd cu anul 1711, de către ruși. Frontiera, în istoria românilor, ia astfel un aspect fantomatic, elastic, eminentamente supus conjuncturii istorice. Serhaturile otomane implantate succesiv pe malurile Dunării și ale Nistrului: Giurgiu, Turnu-Măgurele, Brăila, Cetatea Albă, Chilia, Tighina, Hotin, impun principatelor române un fel de **frontiere elastice**, pe care cuceritorii le puteau trece oricînd, cu țeluri de pradă sau de amenințare cu represalii. Nu cred să mai existe o societate istorică în care să fi fost folosită **căruța cu două oiști**, ca să înlesnească fuga spre punctul cardinal mîntuitor.

Conceptul de frontieră trimite la conceptul de **agresiune**, cu toată complexitatea lui

și AGRESIUNEA PSIHICĂ

politică sau culturală, confesională sau economică. Poporul român a cunoscut **agresiunea morală**, impusă lui vreme de peste un veac de către fanarioti. Riposta a fost dată aproape exclusiv de școala latinistă, mai întâi, apoi de tinerii feciori de boieri care au avut norocul să aflu în limba și cultura franceză – datorită preceptorilor lor izgoniți la noi de Revoluția franceză – un mijloc esențial de reintegrare în spațiul cultural și politic european. Așa s-a dezlănțuit cea dintâi revoluție pentru afirmarea sufletului național neatrnat, în 1848, revoluția pașoptistă fiind urmată de influența benefică a Junimii și a regelui Carol I, care au purificat în mare

măsură excrescențele orientale fanariote și au reîncadrat România în Europă, în perioada 1855-1945, datorită războiului Crimeei.

Linia istorică a mîntuirii poporului român, mai presus de frontierele lui istorice veșnic nestatornice, nu poate fi decît aceea a stăvilirii expansionismului asiatic, endemic pe țărmurile septentrionale ale Mării Negre. Lac grecesc, roman și bizantin, Marea Neagră a redevenit pe deplin permeabilă civilizației europene în urma Cruciadei a IV-a, a cuceririi Constantinopolului și a pătrunderii corăbilor genoveze și venețiene pe malurile și țărmurile ei. Cucerirea Caffei de către sultanul Mehmed al II-lea și strînsa alianță încheiată de el cu Hanatul Crimeei (1475) au avut ca urmare izgonirea oricărei influențe europene – fie economice, fie culturale – din întreg spațiul Mării Negre, devenită un lac otoman între anii 1475 și 1829, pentru a deveni apoi un lac rusesc, pînă în zilele noastre, cu o scurtă pauză pricinuită de războiul Crimeei (1855-1871). Soarta țărilor române a urmat soarta Mării Negre.

Astăzi, cînd împărăția sovietică s-a destrămat în cîteva săptămîni, ca prin farmec, istoria pare prea frumoasă pentru români, ca să fie adevărată pînă la capăt. Vînjosul popor rus, **umilit și ofensat**, după titlul unui celebru roman al lui Dostoievski (**Unizennie i oskorblennie**), anevoie se poate resemna să învedereze **singurul exemplu în istorie de imperiu care s-a destrămat în urma unui simplu război rece, printr-un fel de persuasiune**. Aceasta cu atît mai mult cu cît uriașa armată sovietică, încă mai umilită și încă mai ofensată, nu și-a pierdut nimic din structurile ei disciplinate, nici din armamentul ei atomic suprasofisticat. O împărăție care nu și-a luat încă degetul de pe „trăgaciul” atomic rămîne un factor de permanentă amenințare pentru Lumea Liberă. Alternativa nu poate fi decît aceea a adeziunii marelui popor la lumea liberă. O adeziune autentică, de profunzime. Lucru eminent în doielnic, dacă este să ne încredem în prorociile marchizului A. de Custine.

În actuala situație, granița, pentru poporul român, nu poate fi altfel decît nestatornică, dacă nu ajunge să capete cheazășia strategică și politică, economică și culturală, a Lumii Libere. Fără această cheazășie sine qua non, hotarul redevine nestatornic. Către răsărit și, pe cale de consecință, și către apus... ■

Dan A. Lăzărescu

Procesele frontierei își ating din plin ținta când presiunilor politico-economice li se adaugă **presiunile psihologice**: „europenizare“(!), „occidentalizare“, crearea complexului de inferioritate ori culpabilizarea colectivă.

Este cazul ca noi, românii, să trăim complexul inferiorității sau să ne simțim culpabili în fața istoriei? Din orice perspectivă am judeca lucrurile, răspunsul nostru se concretizează într-un categoric **NU**. Așezați din zorii istoriei „în calea răutăților“, am rezistat la Dunăre, Carpați și „Marea cea mare“, înfruntând 1000 de ani viitura migrațiilor, apoi expansionismul regatelor vecine și asaltul Porții otomane.

A trăit neamul în trei state separate vremelnic de conjuncturi defavorabile, s-a văzut situat în punctul-cheie al confruntărilor dintre trei mari imperii, a îndurat stăpânirea habsburgică și obscurantista tiranie fanariotă – reziduuri ale mentalității, moravurilor și practicilor fanariote se mai mențin încă în societatea noastră –, dar **românii nu și-au pierdut nicicând identitatea statală** ca, de pildă, Ungaria, dispărută sub lureșul lenicerilor lui Soliman Magnificul, ori Polonia, ștearsă de pe hartă prin voința Habsburgilor, Hohenzollernilor și Romanovilor.

Apărîndu-ne ființa și glia, **am apărat și civilizația apuseană**. La 1758, de exemplu, cînd în apusul și centrul Europei înflorea Secolul Luminilor, Moldova cădea pradă unui cumplit atac al tătarilor, ultimul dintr-o lungă serie, întinsă pe durata a cinci veacuri.

Neclintîți în spațiul etnogenezelor noastre, făurîndu-ne o civilizație materială și o filozofie adaptate vitregilor istoriei, nu am pierdut niciodată contactul cu restul Europei. Cînd a trebuit, ne-am modernizat din mers mecanismele social-politice, economice etc., preluînd creator și adaptînd la specificul național ceea ce era pozitiv și înaintat în lume, **oferînd, însă, în același timp, partea noastră de contribuție la tezaurul de valori al umanității**, dar plătînd și tributul, inevitabil, al receptărilor grăbite, concretizate în „formele fără fond“, **pericol reactualizat atît de acut astăzi**.

Contactul cu Europa, obturat cîteodată, diminueat altă dată, a reprezentat aspirația de racordare la „spiritul seacului“, la realitățile lumii din care și noi, vălășlăuitori la „porțile Orientului“, facem parte.

Avînd drept unic țel Unitatea Națională, ne-am angajat în cursa dură cu istoria, cu adversitățile celor puternici. Și nu o dată, cătînd a ne rostui drumul pe linia evoluției

și complexul d

normale, de apărare a intereselor majore ale țării, am înfruntat indiferența, disprețul, insolența, reaua-credință.

Așa cum pe drept se aprecia, acum 74 de ani, în vara lui 1919, efortului nostru i-a dat impulsul acea „demnitate înăscută, care explică multe din eroismele ce luminează istoria lui (a neamului, n.n.) plină de vicisitudini. Vîltoarea anilor 1939-1945 a venit și peste noi, cu al său cortegiu de pierderi umane și materiale, cu mutilări ale trupului țării, cu cedările și trădările față de estul și sud-estul Europei comise de acei care se consideră „unicii“ depozitari ai democrației. Impus de tancurile lui I.V. Stalin, cu largul concurs al SUA și Marii Britanii, regimul comunist a rupt Europa în două părți distincte.

În România, la sfîrșitul anilor '40, în anii '50, sub varii forme și în continuare, dictatura bolșevic-cominternistă s-a lansat, cu diabolică frenezie, în acțiunea de distrugere a creației științifice și cultural-artistice de esență națională, a declanșat campania de eradicare a spiritualității românești în ansamblul ei.

Nedîndu-se înapoi de la nimic, cominterniștii au trecut la siluirea conștiinței românești, la exterminarea fizică a intelectualității, a păturii politice conducătoare, a ierarhiei militare, care și-au purtat calvarul la Canal, în temnițele și lagărele de la Jilava, Aiud, Gherla, Sighetul Marmației, Rîmnicul Sărat, Periprava, Salcia ș.a.

Ca de atîtea alte dați în zbuciumata sa istorie, neamul românesc a rezistat durului impact cu furia devastatoare cominternist-bolșevică. Conștiința colectivă a românilor a putut fi rănită, dar nu lichidată, întrucît în sufletul neamului nu s-a stins vreodată flacăra rezistenței și a speranței.

În pofida interdicțiilor impuse de dogmele comuniste, a cenzurii, a hagiografiei oficiale, în pofida sprijinului moral și material oferit cu larghețe, ani de-a rîndul, de „marile democrații“ apusene dictaturilor roșii din „cealaltă Europă“ – acțiune cu efect descurajator, ducînd la dezarmarea morală a forțelor anticomuniste interne –, **România a reușit**

să evite vidul cultural și instalarea unei prăpăstii de netrecut între ea și lumea apuseană.

Dincolo de presiunile exercitate de ideologia comunistă, dincolo de imixtiunile birocrăției de partid, s-au putut repune în circulație publică operele fundamentale ale culturii și civilizației românești de pînă la 1948, în paralel cu nașterea unei creații cultural-artistice și științifice legată de tradițiile, idealurile, drepturile și interesele naționale. Chiar dacă în ultimii ani contactul cu Europa a fost mai diminuat, autentică intelectualitate românească a receptat, fără **cosmopolitism și complexe**, făcîndu-le cunoscute în țară, evoluțiile culturii apusene.

În asemenea circumstanțe cum vom putea interpreta tendința unora de a ne situa ori considera „în afara Europei”? Cum vom putea accepta încercările de culpabilizare, cu trimitere fie la trecut, fie la prezent? Cum vom putea înțelege pornirea evidentă de a ne crea complexe de inferioritate?

Cît de cunoscători ai realităților românești — mai bine zis cît de dezinformați — sînt „apostolii” democrației apusene care ne acuză de „nerespectarea” (!) drepturilor omului, de „încălcarea” (!) drepturilor minorităților, de „neocomunism”, de „națio-

nal-comunism”, de cantonarea într-un trecut revolut, de atîtea alte fanteziste păcate?

Scontîndu-se pe instalarea complexului de inferioritate ni s-a tot spus: „Nu sînteți europeni”. Deci, se subînțelege, pentru „a intra în Europa”, pentru a ne „occidentaliza” — **renunțînd, probabil, la identitatea noastră** — avem nevoie de o anumită tutelă de aiurea.

Și la fel ca în perioada cominterniștilor bolșevici se găsesc și azi în România destui „neocominterniști”, pripășiți prin tot soiul de organizații „apolitice”, prin presa „independentă”, pe la diverse fundații transnaționale, dispuși să slujească programul de dizolvare a sentimentului național și a conștiinței naționale, spre a transforma lumea românească într-o masă amorfă ruptă de tradițiile, idealurile și interesele sale perene.

Aceste forme de presiune psihologică se înscriu în ampla acțiune de subordonare politică, economică și culturală a României.

Comanditarilor lor le putem spune doar atît: de-a lungul istoriei am preluat din Europa, **dîndu-i, în schimb, în aceeași măsură, valori materiale și spirituale**. Motive pentru vreun complex de inferioritate nu avem. **Culpabili nu ne simțim cu nimic și față de nimeni**. Drumul împlinirii noastre a fost lung și greu, dar în curgerea vremii; rînd pe rînd, Crivățul istoriei a împrăștiat în patru zări pe toți dușmanii românilor.

Din Panteonul neamului, Ion I.C. Brătianu, făuritorul României Mari, dîrz apărător al independenței politice și economice a țării, ne învață: **„Ca să fim buni europeni, trebuie să fim buni români”**. ■

Mihai Stratulat

(Urmare din pag. 7)

deci nici o șansă de „libertate interioară” la român; că prin fondul țărănesc, românii și-au dezlăntuit un așa-numit „resentiment ancestral” împotriva negustorului, a bancherului și, prin absența lor, a țiganului; că poporul român poartă vina pentru comunism, populism, naționalism, fascism; că poporul român e naționalist, că românii n-au avut și nu au ideea democratică etc.

Acestea sînt procesele ideologice ale frontierei. Cu unele excepții, nu li s-a dat riposta cuvenită. Dimpotrivă, s-a răspuns în același ton resentimental și, din păcate, în cadrul unui curent cumulativ al naționalismului demagogic, absolut steril, chiar dacă, la prima vedere, pare eficient. În

realitate, cîștigurile pe care le aduce nu pot contrabalansa pagubele. Lipsa de eficacitate a unui asemenea tip de ripostă se poate evalua prin gradul de îndepărtare a tineretului de problematica frontierei, cu toată gravitatea ei. În al doilea rînd, ineficiența acestei reacții este vizibilă și în gradul de **întîrziere** al răspunsului cultural și de doctrină, cu adevărat constructiv, din partea elitelor noastre, la aceeași problematică a frontierei. Clasa politică nu dă semne că s-ar afla în posesia unei doctrine, a unei concepții, a unei ideologii eficiente de reacție la fenomenele frontierei. Slăbiciunea elitei noastre politice este, poate, trăsătura cea mai alarmantă a frontierei din Decembrie '89 și pînă astăzi. ■

Putem distinge două atitudini diferite când oamenii abordează situațiile problematice, fie ele profesionale sau de altă natură: unii consideră că au reușit întotdeauna să rezolve problemele cu care s-au confruntat, că au reușit să obțină succese personale în majoritatea circumstanțelor, situându-se deci și acum pe o poziție de învingători; alții, dimpotrivă, consideră că ghinionul i-a urmărit întotdeauna, ceea ce i-a făcut să renunțe, să cedeze, situându-se astfel de la bun început pe o poziție de învinși.

Cel cu atitudine de învingător nu dă înapoi niciodată din fața riscurilor, este sigur de sine, conștient de propria sa valoare și de capacitățile sale – pe care și le fructifică întotdeauna cât mai bine –, profund convins că e destinat să reușească. Nu este mereu posibil să obțină ceea ce dorește, dar insuccesul nu-l înspăimîntă, din moment ce este în măsură să aprecieze consecințele acestei situații și să învețe din ele. Își asumă responsabilitatea propriilor acțiuni. Tenace, energic, dinamic și eficient, învingătorul vrea să-și atingă obiectivele cu orice preț; este dotat cu imaginație, ceea ce-i permite să găsească soluții la orice problemă.

Colaborarea sa este foarte prețioasă, cu condiția ca individul în cauză să nu fie egoist, prea autoritar și doritor de putere. La polul opus se situează cel cu tendințe spre abandon, învinsul. Precizăm că nu trebuie date conotații peiorative acestui concept: un astfel de individ nu a avut numai insuccese în viață. În realitate, totul depinde de scopurile pe care și le propune fiecare: dacă pentru un învingător ceea ce contează este reușita, pentru cel cu tendințe spre abandon cel mai important lucru este să nu piardă. Acesta din urmă – lipsit de încredere în forțele proprii, de perseverență și inițiativă – este ezitant în tentativele sale, își propune să obțină foarte puțin, avansează cu pași mici. Nu acceptă lupta și competiția, fie că acestea nu-l interesează, fie că-l înspăimîntă. Găsește satisfacții în lucruri simple și ne semnificative, nu-l deranjează monotonia vieții și activității sale.

Aveți o psihologie de ÎNVINGĂTOR?

Vreți să știți mai multe despre atitudinile dv. față de performanță, despre mentalitatea cu care abordați situațiile problematice?

Citiți afirmațiile de mai jos și apreciați în ce măsură sînteți de acord sau nu cu fiecare dintre ele. Calculați-vă punctajul total obținut (sumă algebrică) și citiți interpretarea din final.

Înainte de a trece la autotestare, precizăm că „parțial de acord” nu înseamnă simultan și „dezacord parțial”: putem fi de acord parțial cu o afirmație în sensul că aceasta se verifică doar în anumite situații, despre celelalte neputînd spune nimic.

Nr. crt.	Afirmația	Dezacord total	Dezacord parțial	Parțial de acord	Total de acord
1.	Accept riscurile				
2.	Nu trebuie niciodată să forțăm lucrurile				
3.	Îmi place să iau inițiativă				
4.	Nu mă consider niciodată învins dinainte				
5.	De felul meu sînt fatalist				
6.	Nu mă las niciodată cuprins de panică				

Nr. crt.	Afirmația	Dezacord total	Dezacord parțial	Parțial de acord	Total de acord
7.	Sînt o persoană care înfruntă problemele cu maximă decizie				
8.	Reflectez întotdeauna mult timp înainte de a mă angaja într-o acțiune				
9.	Înd să fiu defetist				
10.	Trebuie să lupti dacă dorești să reușești				
11.	Nu sînt unul din cei cărora le place să se impună				
12.	Fără efort nu se obține niciodată nimic				
13.	Sînt combativ				
14.	De obicei mă consider cel mai bun				
15.	Viața este o luptă continuă				
16.	Dacă nu riscăm nu obținem nimic				
17.	Nu sînt ceea ce se cheamă un luptător				
18.	Prefer siguranța, nu riscul				
19.	Mă implic mult în realizarea proiectelor mele				
20.	Nu-mi place competiția				
21.	Cine merge încet ajunge departe				
22.	Iau rapid o decizie				
23.	Numai cei mai puternici supraviețuiesc				
24.	Fiecare este responsabil pentru opțiunile sale				
25.	Nu renunț aproape niciodată pentru a obține ceva				
26.	Imi place să joc mai mult pentru plăcerea jocului decît pentru a învinge				
27.	Am nevoie de încurajări pentru că abandonez cu ușurință				
28.	Mă descurajez cu ușurință în fața dificultăților				
29.	Trebuie încercat totul pentru a obține ceva				
30.	Nu trebuie niciodată să ne așteptăm la ajutorul altcuiva				

Cotarea

Nr. crt.	Parțial de acord	Total de acord	Dezacord parțial	Dezacord total	Nr. crt.	Parțial de acord	Total de acord	Dezacord parțial	Dezacord total
1.	+1	+2	-1	-2	16.	+1	+2	-1	-2
2.	-1	-2	+1	+2	17.	-1	-2	+1	+2
3.	+1	+2	-1	-2	18.	-1	-2	+1	+2
4.	+1	+2	-1	-2	19.	+1	+2	-1	-2
5.	-1	-2	+1	+2	20.	-1	-2	+1	+2
6.	+1	+2	-1	-2	21.	-1	-2	+1	+2
7.	-1	-2	+1	+2	22.	+1	+2	-1	-2
8.	-1	-2	+1	+2	23.	+1	+2	-1	-2
9.	-1	-2	+1	+2	24.	+1	+2	-1	-2
10.	+1	+2	-1	-2	25.	-1	-2	+1	+2
11.	-1	-2	+1	+2	26.	-1	-2	+1	+2
12.	+1	+2	-1	-2	27.	-1	-2	+1	+2
13.	+1	+2	-1	-2	28.	-1	-2	+1	+2
14.	-1	-2	+1	+2	29.	+1	+2	-1	-2
15.	+1	+2	-1	-2	30.	+1	+2	-1	-2

CÎT DE INFLUENȚABIL SÎNTEȚI?

Acest test vă poate ajuta să aflați cât de influențabil sînteți sau, altfel spus, care este gradul dumneavoastră de independență față de ceilalți, în ceea ce faceți, simțiți sau gândiți. Încercuți cifra care credeți că reflectă cel mai bine situația dumneavoastră, știind că cifra 1 semnifică dezacordul, iar cifra 5 acordul deplin cu comportamentul descris în cele 10 situații. Examinați toate cele 10 enunțuri și pronunțați-vă în legătură cu fiecare dintre ele, chiar dacă vă va fi greu să acceptați că lucrurile se întîmplă așa, și nu cum ați dori dumneavoastră. Sinceritatea cu dumneavoastră înșivă este obligatorie!

	Niciodată			Totdeauna
1. Cînd mă îmbrac, iau în considerare prognoza meteo	1	2	3	4 5
2. Cînd nu doresc să fumez, dar cineva îmi oferă o țigară, accept	1	2	3	4 5
3. Cînd nu mă simt bine și cineva îmi spune că nu arăt prea grozav, mă simt și mai rău	1	2	3	4 5
4. Cînd partenerul(a) dorește să meargă la film și eu nu vreau, mă răzgîndesc	1	2	3	4 5
5. Cînd la o petrecere n-aș dori să consum băuturi alcoolice, dar cineva îmi oferă un pahar, accept	1	2	3	4 5
6. Cînd cineva îmi spune că îi place tunsoarea mea, încerc să mă tund la fel data viitoare	1	2	3	4 5
7. Cînd cineva spune că ar trebui să mă slăbesc, țin seama de aceasta cînd mănînc	1	2	3	4 5
8. Dacă un prieten insistă, reușește să mă determine să jucăm cărți	1	2	3	4 5
9. Pot fi ușor convins să fac dragoste, chiar dacă nu am chef	1	2	3	4 5
10. Chiar dacă nu mi-e foame, pot fi convins să mănînc	1	2	3	4 5

Scorul și interpretarea rezultatelor

Adunați numerele încercuite. Dacă suma rezultată este cuprinsă între 10 și 20 de puncte, sînteți, se pare, o persoană independentă în modul de a gândi și acționa. Dacă vă situați între 40 și 50 de puncte, sînteți, probabil, nepermis de influențabil și poate că ar trebui să învățați să luați singur decizii, să vă încredeți în ele și, cel mai important,

să perseverați în realizarea lor. Persoanele ce obțin între 20 și 30 de puncte au, după cum precizează SIDNEY LECKER în lucrarea „WHO ARE YOU“ (1980), din care am preluat acest test, un grad mediu de rezistență la influențele celorlalți. ■

Traducere și adaptare:

Liviu Chelcea,

student, Universitatea București

Interpretarea rezultatelor

Dacă ați obținut între -60 și -31 de puncte: sînteți caracterizat de o tendință foarte puternică de abandon, de cedare în fața situațiilor problematice. Sînteți pesimist, defetist, nesigur, timorat, apatic, fatalist, depresiv.

Reflecțați ceva mai mult la stilul dv. de viață; căutați să vă cunoașteți cât mai bine aptitudinile și identificați domeniile în care le puteți valorifica. Nu cedați la prima dificultate: pentru început propuneți-vă să încercați cel puțin de două sau trei ori. Veți obține rezultate surprinzătoare pentru dv. înșivă.

Între -30 și 0 puncte: sînteți înclinat spre abandon: nu aveți încredere în forțele proprii, vă temeți de riscuri, refuzați să luați inițiative; sînteți conformist, vă lipsește energia, preferați stabilitatea cu orice preț. Aveți tendința de a vă subevalua, de unde și multe din caracteristicile enunțate.

Aveți mult mai multe posibilități decît credeți, propuneți-vă mai mult și veți reuși mai mult.

Între +1 și +30 de puncte: aveți o psihologie de învingător: sînteți entuziast, optimist, dinamic, conștient de propriile capacități, încrezător în forțele proprii, capabil de a vă asuma inițiative.

Bine orientat și autoorientat, sînteți destinat succesului. Aveți aptitudini de lider.

Între +31 și +60 de puncte: aveți o psihologie de învingător cu orice preț. Sînteți energic, curajos, decis, pasionat de risc, dar uneori arogant, sfidător, cu tendințe de supraevaluare. Tendința de a vă autodepăși vă face să apelați uneori la mijloace discutabile din punct de vedere moral.

Acceptați faptul că mai sînt și alți oameni valoroși în jurul dv., fiți mai cooperant și căutați să vă cenzurați puțin tendințele de dominaire; reușițele dv. vor fi astfel mai numeroase și mai bine apreciate social. ■

Traducere și adaptare:

Jenica Sîntion,

Filaret Sîntion

Afla-te la a VIII-a ediție, Zilele academice ieșene (noiembrie 1992) au inclus între multiplele manifestări științifice și simpozionul „Vasile Pavelcu – psiholog umanist”. Discipolii, foștii colegi de catedră și studenți, specialiștii care au lucrat sub îndrumarea sa au evocat momente semnificative din lunga și prodigioasa carieră didactică și științifică a celui ce le-a fost magistrul.

Acad. Vasile Pavelcu a elaborat și publicat numeroase lucrări de psihologie generală și aplicată, de informare științifică despre apariția și dezvoltarea psihologiei ca știință, aducându-și o contribuție majoră în studiul personalității și afectivității, logicii, științei examinării.

Academicianul VASILE PAVELCU: OMUL ȘI OPERA

Personalitatea constituie o entitate, în a cărei cunoaștere se întîmpină greutăți dintre cele mai mari. De multe ori, nici persoana însăși nu are o imagine corectă despre sine, iar conduita acesteia în grupul social este și ea supusă controlului: persoana se dezvăluie (direct sau indirect) atît cît vrea sau atît cît îi convine, în funcție de statutul său social și de relația statornicită între ea și persoanele cu care intră în contact. În acest context considerăm **activitatea**, cînd aceasta este expresia nestîngenită a întregii personalități, ca o realitate care reflectă intim parametrii configurației de ansamblu ai unei structuri individuale. De aceea, pentru o prezentare corectă a personalității prof. Vasile Pavelcu, am considerat necesar să recurg la **opera** sa, prin intermediul căreia ne-am propus să pătrundem în **unicitatea structurii** acestei personalități, să desprindem **motivația** care se găsește la baza conduitelor sale în raport cu problematica abordată și să identificăm, în acest mod, „**stilul propriu al dinamicii personalității**” unui om care, deși mare, a rămas, în bună parte, neînțeles de mulți, cu toate că ne obișnuisem cu toții să-l considerăm un izvor nesecat de idei.

Orientat asupra **faptelor**, a faptelor psihice, V. Pavelcu se complace în ambianța lor intelectuală, creîndu-și, prin relația cu ele, o lume a sa. De fapt, o lume a întrebărilor,

în care el îndeplinește rolul demiurgului. Obișnuința de a căuta și formula ipoteze în contactul zilnic cu faptele, cu ideile sau cu oamenii a condus la conturarea unei conduite ce ne-a permis, prin permanența sa, să afirmăm despre această mare personalitate a psihologiei noastre că este omul care, cu consecvență, împrăștie idei.

V. Pavelcu este deci persoana care se **întreabă continuu**. Edificiul operei sale este construit din **ipoteze**. Fascinația pe care ți-o procură această construcție rezidă în **plasticitatea țesăturii** în care elementele rămîn în contururile lor mai puțin delimitate cu cîmpuri care se întrepătrund. Cercetătorul care parcurge lucrările prof. V. Pavelcu va putea reține abundența **semnelor de întrebare** existente în text, ca și multitudinea capitolelor care se încheie, de asemenea, cu acest semn. Se schițează, astfel, în fața cititorului, imaginea unei opere care, în totalitatea ei, exprimă o **sintetică ipoteză** asupra problemei, devenind expresia permanentei stări de întrebare în care se găsește omul cu privire la sine. În acest mod, opera sa reflectă **modestia, bunul simț și onestitatea** omului de știință care nu vrea să-ți impună o idee, ci ți-o **sugerează** numai, îndemnîndu-te să meditezi asupra ei înainte de a o accepta. **Raționamentul ipotetic** se înscrie, la nivelul prof. V. Pavelcu, ca o **necesitate** nu numai psihologică, ci și morală.

Un fapt care te surprinde plăcut în lucrările prof. V. Pavelcu îl constituie folosirea **dialogului**, a unui dialog aproape permanent cu sine însuși, cu viața, cu cititorul. Probabil că pentru a amplifica această comunicare, a **limitat folosirea limbajului științific** (arid, abstract), oferind un anumit loc **limbajului artistic** (mult mai accesibil). Datorită acestei îmbinări, reușește să aducă în cărțile sale **realitățile sufletești** și să ofere cititorului posibilitatea de a le înțelege prin intermediul **intellectului**, dar și al **simțirii** sau **trăirii**.

V. Pavelcu acordă, astfel, psihologiei un **nou buletin de identitate**, exprimat prin **prioritatea acordată întregului** (personalității), prin importanța atribuită **observației și analizei faptelor psihice**, inclusiv **introspecției**, prin **personalizarea științei** (a psihologiei, cu precădere), prin **limbajul artistic** alăturat celui științific.

Ideea construirii unei **psihologii psihologice** este tot atât de importantă ca și ideea structurării unei **psihologii a personalității**, problematică în care V. Pavelcu este considerat întemeietor de școală. Modul cum folosește, în demonstrarea acestor probleme, literatura de specialitate, ca și simplitatea exprimării reflectă nivelul **culturii de specialitate**, ca și al celei **generale**.

V. Pavelcu reacționează împotriva **dogmatismului**, ca și a **încrămentului**, reclamând permanent **libertatea** și respingând **constrângerea**, chiar și aceea care ar putea să survină din partea sa. Un exemplu, în acest sens, îl oferă **titlurile** unora dintre **cărțile sale** („Invitație la cunoașterea de sine”, „Drama psihologiei” etc.) și a multora dintre capitole („Priam pe ruinele Tebei”, „Lampa lui Aladin” și multe altele); căci titlul (formulat științific) constrânge. O mare parte din titlurile formulate de V. Pavelcu nu constrâng. Ele lasă deplină **libertate** autorului **de a interveni sau nu în asocierea liberă a ideilor**, în **chémările** dintre ele. Lucrările sale sînt rezultatul **forței** pe care o exercită asupra sa o anumită idee. „Lucrarea de față s-a conturat și materializat **fără voia mea**. Meditînd...”, mărturisește autorul în prefața la „Drama psihologiei”. Operele profesorului Pavelcu prind viață în continuitatea unui **fir de gândire**. Aceasta nu exclude **munca disciplinată** a omului de știință, ci o **transferă** numai de pe planul organizării **preponderent exterioare** (documentare, experimentare) pe **planul interior**, al meditației, al căutării, elaborării și selecției ideilor. **Elaborarea unui studiu**, la V.

Pavelcu, nu marchează **sfrîșitul** unui drum, în mare parte parcurs anterior și reținut de memorie, ci abia **începutul** lui. Astfel, ideile se nasc într-o anumită **ambianță intelectuală**, dobîndesc o **coloratură** distinctă, se găsesc într-o **asociere** specifică, ce poate fi **logică**, dar și **psihologică**, și pot exprima **simple relații, principii, aforisme** sau **paradoxuri**. V. Pavelcu respectă această **personalitate a ideii**. Este un îndrăgostit de ideie. În cărțile sale se pot întîlni pagini întregi alcătuite din aforisme de o frumusețe și o profunzime impresionante. Aș putea afirma că, în calitatea sa de autor al cărții la care lucrează, V. Pavelcu se găsește în situația unui **vislaș** care schimbă continuu direcția luntrei în funcție de situațiile (ideile, la V.P.) care-i apar pe parcurs.

Întrebarea pe care ne-o punem este următoarea: în intimitatea structurii sale, Pavelcu este un **om de știință** sau poate un **om al artei**, care caută să-și **clarifice adevărurile unei științe**? Prin statutul său social (profesional), V. Pavelcu este un om de știință. Psihologic însă situația nu este atât de simplă. **Unicitatea structurii multilaterale a persoanei**, considerată ca principiu al organizării ființei umane, permite conturarea unor configurații neașteptate. Omul nu poate fi definit decît prin această configurație de ansamblu, precum putem spune că, prin structura sa, el este destinat unei activități **multiliniare**. Nevoia de **specializare** contravine acestei necesități. Opțiunea pentru o direcție este greu de luat. Poate crea **conflicte** psihologice puternice. Rămîn frecvent regrete sau speranțe. **Conflictul** se poate rezolva prin trei modalități: **răsturnarea deciziei, coabitarea liniștită** a unor valențe distincte sau **acomodarea** unei direcții în funcție de parametrii celeilalte. Primul mod se întîlnește în populație cu o frecvență remarcabilă. De altfel, chiar V. Pavelcu a părăsit medicina și s-a îndreptat spre psihologie. Al doilea, de asemenea, are o frecvență impresionantă (profesorii Ion Petrovici, Mihai Ralea, Alex. Claudiu și Petre Botezatu au fost și oameni de știință și literați, satisfăcîndu-și valențele respective prin alternanță). Identificarea celui de-al treilea mod impune o analiză atentă a activității persoanei. Și acesta este cazul prof. V. Pavelcu, care nu a fost decît un **om de știință**. Un psiholog. În cazul respectiv ne întîlnim cu o structură psihologică, am putea spune **unitară**, în care se găsesc **bine integrate** valențe ce aparțin omului de știință și valențe ce aparțin omului de artă. Opera sa

nu se împarte în științifică și literară, ea aparține psihologiei, deci științei. În acest domeniu s-au manifestat valențele sale atât de diferențiate, contribuind, astfel, la **originalitatea** unei opere științifice nu numai prin **folosirea limbajului artistic**, ci și prin **viziunea unui artist asupra problematicii unei științe. Conflictul psihologic**, atât de prezent în artă, V. Pavelcu îl transferă și în domeniul psihologiei. Prin aceasta, el săvârșește un act de **psihologizare a psihologiei**, ridicându-se, totuși, de la individual la general, de la concret la abstract. Dar **abstractul** nu aparține numai științei, ci și artei. Îl întâlnim în toate artele. Oare **muzica pură**, pe care o întâlnim de-a lungul veacurilor, nu exprimă abstractul (sunetul pur)? Ce altceva reprezintă, în **sculptură**, opera lui Moor sau a lui Brâncuși? Gîndiți-vă la acea pasăre măiastră care dispăre ca individualitate, rămînînd doar exprimarea unei idei abstracte, zborul. Aceeași tendință este prezentă în **pictură** fie prin reprezentarea unor noțiuni abstracte (dilatarea timpului, S. Dali), fie prin urmărirea percepției pure a culorilor. În literatură, problema prezintă aceleași dimensiuni (Ion Barbu, Eugen Ionescu). Oare V. Pavelcu, în lucrările sale de psihologie, rămîne la conflictul psihologic așa cum l-a întâlnit în artă? Oare textul său, privit ca produs literar, nu conține diferențieri de nivel pe linia abstractizării? Sînt întrebări pe care ni le punem avînd credința că, în fond, V. Pavelcu este un artist care-și găsește satisfacție în știință. De ce nu a scris literatură? Dar mai era nevoie? Și mai avea cum și cînd?

V. Pavelcu a rămas prin opera sa scrisă, o operă sui-generis, în care fiecare pagină te surprinde prin ceva inedit. El este omul care **a creat o psihologie**, trăsînd un hotăr între ce a găsit și ce a lăsat. O psihologie plină de viață, în care omul se regăsește la tot pasul. Nu mă gîndesc să minimalizez rolul pregătirii sale de specialitate și nici al ambianței intelectuale prin care se definea Universitatea din Iași în acei ani, dar, la fel, nu pot să nu acord locul cuvenit **culturii sale literare**. De unde, din altă parte, ar fi înțeles mai bine valoarea **individualului**, ca și ideea **întregului** (a **personalității**), nevoia **introspecției**, semnificația **afectivității** sau necesitatea **limbajului artistic**?

Afirmația conform căreia **stilul reprezintă omul** nu cred că-și poate găsi, în multe cazuri, o confirmare mai puternică decît la prof. V. Pavelcu. De aceea, vom acorda caracteristicii în cauză prioritatea necesară în

definirea personalității acestui atât de **nonconformist** reprezentant al psihologiei noastre. Chiar și în interiorul categoriei oamenilor de știință, V. Pavelcu deține o poziție aparte. Cîți dintre aceștia, folosind uneltele artei, au reușit să acorde disciplinei lor o altă configurație? Drumul parcurs de V. Pavelcu a fost de la **nepersonal la personal, de la abstractul și aridul științei la concretul și comunicativul artei, de la informația adunată din cărți la ideea elaborată, de la rigurozitatea expunerii la eseu, de la descriere la analiză, de la analitic la unitate, la personalitate, la relația integratoare individ-mediu, de la cantitate la calitate, de la static la dinamic, de la prioritatea memoriei la prioritatea gîndirii**. Dar stilul dispăre o dată cu omul. Rămîne doar opera, un bun materializat, produs al valențelor celui care a elaborat-o.

V. Pavelcu a fost omul care s-a identificat cu meseria sa. El nu a fost și nici nu putea să fie decît **psiholog**. Un psiholog mereu în căutare de drumuri și, parcă, totdeauna chinuit de dificultățile insurmontabile cu care se confrunta această disciplină. Un chin la nivel de cunoaștere sau de umanitate, care l-a făcut să fie mai înțelegător, mai bun, mai blajin.

Cu prof. V. Pavelcu își întrerupe continuitatea, după mai bine de o sută de ani de dănuire, ceea ce astăzi putem numi **galeria de aur a Facultății de Litere și Filosofie din Iași**. Rămîne ca o datorie de onoare pentru actualele cadre didactice de a reînnoa acest fir de valoroasă tradiție.

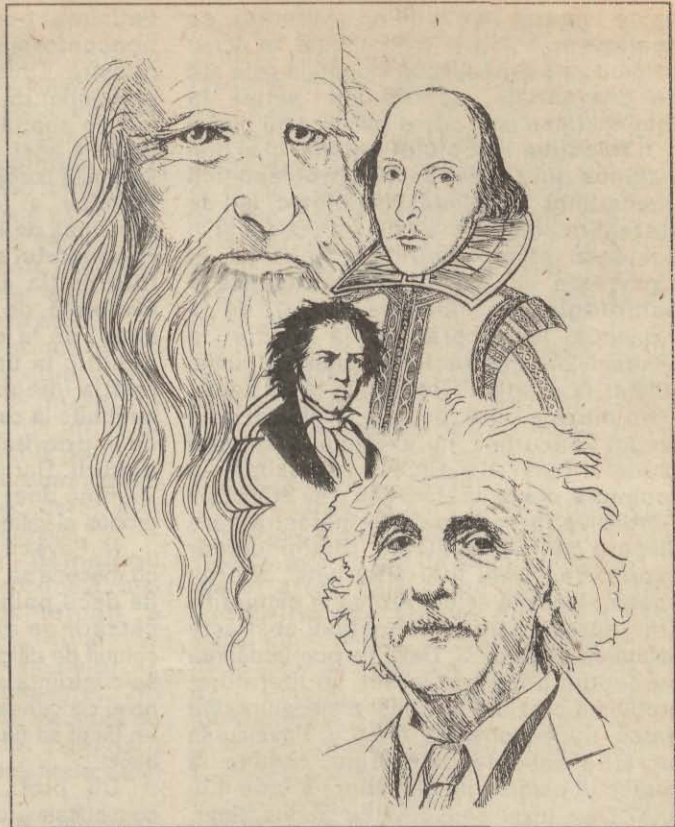
V. Pavelcu **s-a format** în interiorul acestei „galerii”, într-o epocă de nemişcat dinamism; **a traversat**, din ce în ce mai singur și cu destule amărăciuni, epoca tristă; **a reușit să-și mai poarte pasul** printr-un moment al istoriei în care lumea putea vorbi de viitor, dar, pe care, din nefericire, nu mai avea posibilitatea să-l perceapă. Acest ultim moment marca tocmai începutul nemuririi operei sale, căci Vasile Pavelcu nu a închis o problemă între tartajele unei cărți, pe care să se poată pune pecetea „Problemă definitiv rezolvată”, ci a lăsat-o deschisă continuării, deci vieții, nu morții. Și, dînd curs unei stări de conștiință, mă simt obligat să mai amintesc un fapt. V. Pavelcu, prin obîrșia sa, aparține **Basarabiei**, al cărei **exponent** nu pot să nu-l consider, cel puțin sub aspectul valențelor psihologice. ■

Prof. dr. **Ion Holban**,
Iași

Reunite într-o singură manifestare științifică, desfășurată la sfârșitul lunii octombrie 1992, Conferința Internațională de Inventică și cel de-al V-lea Simpozion Național de Inventică au avut ca organizatori Institutul de Inventică Iași, în colaborare cu Institutul Politehnic „Gh. Asachi”, Comisia de inventică a Academiei Române și Societatea Inventatorilor Români. Psihologi, pedagogi, sociologi, cercetători științifici, cadre didactice din învățământul superior și liceal din România, Ungaria, Republica Moldova, Rusia au analizat în pler și în cele trei secțiuni (Psihologia, pedagogia și sociologia creației tehnice; Bazele logice ale creației tehnice; Praxiologia, managementul inovării și analize de caz) cel mai distinctiv proces psihic – creativitatea.

Spațiul restrâns nu ne îngăduie decât publicarea într-o formă prescurtată a trei dintre comunicările științifice susținute cu acest prilej.

O știință posibilă:

PERFORMANTICA

Termenul „PERFORMANTICA” a fost folosit de către profesorul C. Cîrceașă la cel de-al IV-lea Simpozion Național de Inventică (Iași, octombrie 1990) pentru a defini o posibilă „praxiologie a performanței”. În cele ce urmează prezentăm, în urma unor îndelungate analize comparative și reflectări, definirea noii științe, delimitările și interferențele cu alte discipline și diferențele specifice în raport cu acestea, părțile și conținutul capitolelor necesar a fi dezvoltate, trăsăturile comune ale performanței din diferitele domenii ale acti-

vității umane, calitățile comune și cele specifice ale performanței din diferitele domenii ale activității umane, calitățile comune și cele specifice ale performerilor.

Definită ca știința și arta performanței umane, performantica este știință în măsura în care procesul obținerii performanței este logicizat și artă în măsura în care acesta este legat de abilități, de intuiție, de conlucrarea eficientă dintre conștient și preconștient, de folosirea eficientă a sistemului de perfecționare

autocunoaștere → instruire și educare → competență → performanță
în spiritul performanței

lui emoțional propriu. **Performantica este psiho-axiopraxiologia performanței umane**, este știința definirii și cuantificării performanței și a optimizării psiho-logice a drumului către aceasta. Totodată, **performantica este tehnologia generală a definirii, obținerii și valorificării performanței umane** sau, folosind un termen consacrat în ultimii ani, este **ingineria performanței**. Aceasta presupune acțiunea concertată a viitorului performer și a școlii, după următoarea schemă:

Științele cele mai apropiate și interferente cu performanța sînt praxiologia și inventica (vezi tabelul 1, pagina 30).

Comparînd performanța cu inventica, rezultă că prin cele cinci tipuri constituente – științifică, tehnică (invențică), literar-artistică, sportivă și interpretativ-creativă – performanța înglobează integral inventica, în calitate de **performanță tehnică** (vezi tabelul 2, pagina 30).

Interferînd profund cu praxiologia, performanța este diferențiată de aceasta prin următoarele: spre deosebire de praxiologie, care reprezintă o știință a eficientizării acțiunii umane, bazată practic în exclusivitate pe logică – o inginerie a „lucrului bine făcut” –, avînd drept scop pedagogic fundamental instruirea și educarea profesionistului, performanța este știința și arta performanței umane, bazată nu numai pe logică, dar și pe psihologie, al cărei scop intrinsec este performanța – o inginerie a performanței umane –, cu scop pedagogic fundamental: instruirea și educarea performerului.

Subliniem aici necesitatea structurării unei științe mai generale decît praxiologia și decît performanța – psihopraxiologia; cînd această știință se va contura și concretiza, ea va cuprinde integral performanța, în calitate de psihopraxiologie a performanței umane.

Luîndu-se în considerare faptul că performanța umană este reprezentată, în cea mai mare măsură, de creație, performanța este profund interferată cu știința și arta creației, cu **creatica** sau **creatologia**, disciplină semnalată ca posibilă de către psihologul român Paul Popescu-Neveanu cu mulți

ani în urmă, dar care pînă în prezent nu s-a structurat și materializat în vreo lucrare unitară.

Analizîndu-se cele cinci domenii de bază ale performanței se pot distinge următoarele trăsături comune:

■ performanța reprezintă o hiperconsonanță, o rezonanță (dintre tema enunțată și stadiul actual, dintre soluție și tema formulată, dintre mesajul intelectual-emoțional al operei și sistemele intelecto-emoționale-valorice personale ale receptorilor, dintre imaginea idealizată și cea reală a obiectivului creat etc.);

■ performanța este raportul dintre ansamblul funcțiilor (atributeilor) obținute ale obiectivului acțiunii și efortul psihofizic global consumat pentru aceasta, dintre ce se obține și ce se consumă, este randamentul acțiunii, a căruia valoare maximă este cifra 1;

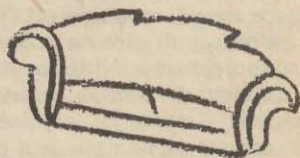
■ performanța este raportul dintre parametrii reali obținuți ai acțiunii și cei ideali-planificați, a căruia valoare maximă este, de asemenea, reprezentată de cifra 1.

Fără a epuiza lista, calitățile comune ale oamenilor performanței se pot împărți în două mari categorii: **calități naturale (înnăscute)** și **calități dobîndite** prin instruire și educație.

Din prima categorie face parte în primul rînd inteligența, creativitatea și memoria, cuantificabile prin indicii de

(Continuare în pag. 30)

Prof. dr. ing.
Vitalie Belous,
președintele Comisiei de
Invențică a Academiei
Române,
director al Institutului
de Invențică

Mai dotat decât alții?

In limbajul cotidian sînt, în genere, stabilite empiric diferențe între oameni utilizînd termenii ca „deștept” sau „inteligent”, făcîndu-se implicit apel la „criteriul” capacității de a înțelege o problemă, diferențiînd elementele de detaliu, de a ierarhiza variabilele implicate sau de a decide asupra condițiilor, intereselor sau aspirațiilor personale. Se subînțelege rolul inteligenței în adaptarea la realitate, implicînd capacitatea creativă.

„Inteligența – arată J. Piaget – este un termen generic, determinînd formele superioare de organizare sau de echilibru între structurile cognitive.”

Se pare că există un consens între psihologi privind faptul că fenomenul supradotării nu este suficient cercetat (Horowitz și O'Brien, 1985). Au fost cîteva încercări făcute de psihologii cognitiști în înțelegerea proceselor caracteristice ale individualităților plasate în partea superioară a unui continuum de inteligență (Rabinowitz și Glaser, 1985). Cu toate că multe cercetări au investigat natura inteligenței, nici una nu a inițiat tipul de cercetare longitudinală început de L. Terman în 1920, care a avansat ideea că un coeficient de inteligență excepțional de ridicat indică geniul. Controversele privind definirea conceptului de supradotare, metodele de măsurare a supradotării, dar și lipsa unei politici de cercetare la nivel național au constituit piedici în realizarea cercetărilor longitudinale asupra fenomenului supradotării.

Unii autori sînt de părere că varietatea conceptelor privind fenomenul supradotării s-a constituit în impediment al derulării unor cercetări sistematice, pe cînd alții, din contră, că această varietate a avut o funcție stimulativă. Cert este că, sub raport terminologic, nu se poate vorbi de consens în domeniu, iar cauza ar putea fi identificată la nivelul excepționalei complexități a fenomenului în discuție. Dacă unii termeni sînt, mai ales, rezultatul unor generalizări empirice (har, înaltă înzestrare), alții denotă „expresii” ale realizării-autorealizării de cel mai înalt nivel sub raportul valorii (sociale); sînt și alți cîțiva termeni, cel mai frecvent utilizați, care par a figura un anumit consens conceptual, între aceștia și cel de supradotare.

În dezvoltarea talentului la copii un rol important îl joacă: mediul familial și

modalitățile de încurajare din partea familiei, ca și implicarea acesteia alături de mediul educațional-școlar (B.S. Bloom). Aici se poate menționa și studiul lui Chambers, care a investigat stilurile profesionale în facilitarea sau inhibarea creativității; cîteva sute de psihologi și chimiști creativi au fost rugați să descrie profesorii care au avut cele mai mari influențe (pozitive și/sau negative) asupra dezvoltării lor creative. Dintre factorii favorizanți, descriși în ordinea importanței, au fost menționați: tratarea elevilor ca individualități, încurajarea spre independență, petrecerea timpului liber cu elevii în afara orelor de curs, indicarea așteptării unor rezultate excelente și care pot fi atinse, entuziasmul, acceptarea elevilor ca fiind egali cu el, recompensarea imediată a muncii sau a comportamentului creativ, predarea dinamică și interesantă. Între factorii inhibitori sînt amintiți: descurajarea elevilor, hipercriticismul, sarcasmul, lipsa de entuziasm, preferința pentru învățarea mecanică, dogmatismul și rigiditatea, vaga competență în materie, interesele înguste, indisponibilitatea în afara orelor de clasă.

Dintre multitudinea factorilor care condiționează aptitudinile intelectuale, alături de cei nutriționali (Larmat analizează efectele malnutriției și relația biunivocă cu stările infecțioase), factorii socio-culturali și socio-economici definitori pentru categoria supradotaților pot fi: poziția mediului familial, relațiile intrafamiliale, statutul economic și social al familiei, profesia părinților; stimulii senzoriali și ocaziile de exerciții senzorio-motorii, ca și cele specific intelectuale oferite de căminul familial și de mediul școlar; fondul cultural al civilizației, tradițiile specifice mediului socio-profesional, tradițiile și credințele particulare ale familiei, limbajul (tipul de limbaj ascultat și învățat).

În urma întrebărilor: „ce este un copil dotat?”, „ce este un creativ?”, „dar un supradotat?”, s-a încercat o posibilă clasificare a acestora: dotat în general, pentru orice; dotat pentru științe; dotat pentru arte sau literatură; lider social; dotat în mecanică; creativ, în mod particular inventiv, original; supradotat. Căile de abordare a fenomenului supradotării sînt extrem de variate, așa cum o probează literatura de specialitate. Multe

cercetări s-au mulțumit cu premisa de a considera ca factor definitoriu nivelul intelectual stabilit cel mai frecvent prin prisma coeficientului de inteligență. Chiar dacă astfel de cercetări au fost obligate, în cele din urmă, să constate că, alături de QI, în structura supradotării intră și alți factori, simpla recunoaștere a complexității fenomenului nu a împiedicat un anumit spor de cunoaștere.

Identificarea supradotării cu creativitatea nu s-a făcut nici în etapa „exploziei” cercetărilor de creativitate (după 1950), nici în etapa ulterioară a cercetărilor exhaustive, când problema principală a fost aceea a conceptualizării ca dimensiune autonomă a personalității, alături de inteligență, sau tocmai de aceea. Totuși, tentația „comodă” a identității dintre supradotare și nivel intelectual (fie și în sens larg) a permis deschideri utile. Într-adevăr, apăsarea ca cert faptul că supradotarea nu putea fi concepută în afara unui foarte înalt coeficient de inteligență QI, însă realitatea că multe persoane cu un coeficient de inteligență înalt nu sînt – a fortiori – și supradotate a impus reconsiderarea premisei privitoare la funcția determinantă și singură responsabilă a nivelului (înalt) de inteligență. Perspectiva psihosocială, care a introdus ca factor constitutiv în supradotare – fie și numai în calitate de *conditio sine qua non* – influențele de grup și de mediu, a impus o restructurare a întregii problematice.

La fel ca alți autori, T. Amabile consideră că inteligența este un factor necesar, dar nu suficient. Un anumit nivel minim al inteligenței este necesar performanțelor creative, datorită

faptului că inteligența este, prezumtiv, direct relaționată cu achiziția deprinderilor relevante domeniului și în aplicarea euristicilor creative. Totodată, T. Amabile menționează și factorii necesari creativității, dar care nu pot fi indici ai testelor de inteligență: motivația intrinsecă sau dispozițiile de personalitate, favorizante unui nivel profund de concentrare sau neînhibarea intelectuală a preluării sarcinii.

Guilford, referindu-se la același lucru, afirmă că între inteligență și creativitate există o corelație slabă și neliniară, care dovedește, printre altele, că inteligența superioară este o condiție necesară, fie chiar insuficientă, a creativității ridicate.

Se observă că din concepțiile privind supradotarea se pot delimita trei domenii de afirmații: primul, potrivit căruia supradotarea presupune capacitatea de a crea produse evaluate excelent social; al doilea, referitor la supradotarea în copilărie, prefigurînd un anumit potențial al productivității adulte; al treilea, conform căruia potențialul unui copil pentru o productivitate adultă poate fi măsurat, iar supradotarea unui adult poate fi predictibilă, cu o anumită acuratețe, prin performanțele din copilărie și adolescență, datorită faptului că trăsăturile relaționate supradotării, în special inteligența, sînt destul de stabile din copilărie pînă la maturitate.

Tannenbaum presupune că „supradotarea în copilărie denotă potențialitatea în a deveni performeri sau producători exemplari ai idellor din sfera de activitate care cuprinde viața morală, fizică, socială, intelectuală sau estetică a umanității”. El privește starea

excepțională a supradotării ca fiind dependentă de convergența deprinderilor generale sau specifice, a factorilor nonintelectuali, ca dedicarea față de un domeniu, stimularea mediului și șansa.

Șansa noastră? Să identificăm copiii supradotați, să studiem cadrul psihologic și social al punerii lor în valoare și, astfel, să ne aliniem cercetările internaționale, fie și cu un anumit handicap; optimismul nostru s-ar autoriza de la o normă pe care o reluăm cu toată convingerea: românii sînt inteligenți și creativi. ■

Cercetător științific
Delia Stratilescu,
Institutul de Psihologie

Psihologia cognitivă pare să confirme afirmația lui I. Kant că „stabilirea legăturilor dintre lucruri” este un privilegiu exclusiv al Subiectului, de o înaltă specificitate umană comparativ cu facultatea de „a-și reprezenta sau imagina obiectul”. La întrebarea „Ce fel de legături?”, un creativ emergent cum este Einstein răspunde că în nici un caz cele pur logice, singure, nu ne pot duce la noțiuni și principii, deci nu pot asigura o mișcare dincolo de limitele informației nemijlocite.

„Evocarea reciprocă și selectivă” a fost definită de Șt. Odobleja ca mecanism primar al gândirii, prin care se generează, asociază și disociază informații în coordonatele libertății totale, adevărului progresiv și practicii utilitar-valorice; automatisme, rutină și imitație, pe de o parte, și deliberare criterială, acumulare de cunoștințe și elaborare, pe de altă parte, sînt momente ale stării normale de generare și înlănțuiri de

raport parte-întreg: evocarea reprezintă o raportare de idei sau reprezentări bazată pe asemănare, angrenaj, conlucrare, interacțiune pe bază de acord și compatibilitate, de tipul reacțiilor chimice; asociația este o evocare memorială, „prin fire de legătură”, după criteriul apropierii. Structural, evocarea apare ca acțiune circulară și cu dublu sens, dar „chemarea” este generală, universală și anonimă, în timp ce „răspunsul” este strict localizat, individual și nominal. Prin raportare la procesul elementar de evocare, conceptul apare ca o „constelație de evocări reciproce, o simultaneitate de evocări reciproce care se caută una pe alta”. Modelul fizic al evocării fiind rezonanța, cunoașterea operează analog cu acordul și dezacordul, selectiv,

GÎNDIREA PRODUCTIVĂ

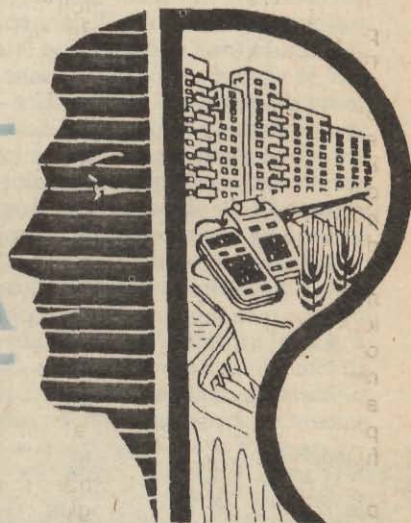
„reprezentări” pe axa ce unește memoria ancestrală cu creația originală. Realul și idealul alcătuiesc un continuu într-o gândire frământată de „lupta între libertatea aproape totală de generare a imaginilor și necesitatea limitării acestei libertăți înlăuntrul adevărului” (A.P. Samson). Combinarea imaginilor într-o viziune unitară era considerată de Goethe o „însuflețire” a acestora.

Studii recente identifică în procesul gândirii creative o formație de deprinderi ce vizează selectivitatea în codificare, combinare și comparație; la memorie apelează numai o parte din căutări, iar accesibilitatea datelor stocate stă sub semnul explicitării legăturilor dintre datele problemei de rezolvat și informațiile căutate (R.W. Weisberg).

Locul „evocării” în cadrul mecanismelor mentale se clarifică o dată cu delimitarea de bine cunoscutul fapt și principiu al asociației. Între cele două genuri de procese este un

reversibil, relativ, dinamic, automat, la distanță și energetic, imaterial.

Ipoteza lui Odobleja că prin mecanismul evocării (ca și prin cel al logicii în general) putem privi ca printr-o fereastră laboratorul întim al gândirii capătă confirmări experimentale. Un studiu care-și propune un asemenea scop identifică o procesare mnemonică dinamică: orice input este prelucrat potrivit unui scenariu sau plan reprezentat de structurile cognitive și experiențele relevante precedente (R.C. Schark). Se caută mai întâi un pattern explicativ, folosit frecvent în trecut, care apoi se modifică și se adaptează în vederea unei explicații specifice. Când o regulă sau tehnică este aplicată într-un caz cu totul neașteptat, avem de-a face cu un act

creativ. „Variantele de laborator” ale problemelor creative (problemele de perspicacitate) pun în evidență o etapă analitică, de studiu și „învățare locală”, ce precede și condiționează rezolvarea propriuzisă (P.I. Galperin). Apelul exclusiv la memoria de lucru nu asigură progresul în abordarea problemelor noi datorită capacității sale limitate. Experimentele noastre pentru surprinderea interferenței dintre învățare și gândirea productivă au relevat o experimentare mai mult sau mai puțin sistematică și o asimilare de experiență în încercările de rezolvare a problemelor de perspicacitate. Diferențele individuale și stilul de procesare cognitivă se manifestă pregnant în acest travaliu, care poate dura de la fracțiuni de secundă la perioade lungi de viață.

În concepția „Logicii rezonanței”, procesarea cognitivă de tipul evocării reciproce și selective se declanșează și funcționează potrivit unui număr de 27 de principii. În general, lumea ideilor este amorsată de o contradicție, neînțelegere, întrebare sau problemă; se creează o diferență de nivel, o pantă de plan înclinat a cărei înălțime este dată de amploarea diferențelor dintre înțelegere și neînțelegere, întrebare și răspuns, iar lungimea de mărimea asemănărilor. O reprezentare, o idee sau un concept are o combustie internă originară, oarecum fixă și limitată; intrarea în raporturi compatibile cu alte unități cognitive amplifică însă puterea fiecărei component potrivit unui principiu al dinamogeniei funcționale.

Una dintre cele mai miraculoase proprietăți ale procesării logice este surprinsă de principiul instantaneității: practic, în fracțiuni de secundă se realizează patru genuri de operații – chemare, receptare, evaluare și clasificare – într-un câmp de miliarde de detalii. Evocarea prin acord sau motivare logică este cea mai simplă dintre acțiunile mentale, dar se execută aproape instantaneu asupra întregului spațiu cognitiv al persoanei într-un mod similar inducției electromagnetice. Analog mecanismului fagocitozei din sistemul fiziologic imunitar, imaginile și ideile libere intervin de fiecare dată când apare o „pantă”, asocierea lor fiind deci funcțională. Experimentaliștii au descris în ultimele două decenii așa-zisele sisteme productive, care selectează diferențe și operatori, identifică blocaje sau întreprind o metacogniție, cercetînd sarcina și contextul, divizînd sarcina potrivit unor operatori

aplicabili. Conceptul de sistem productiv nu intră în contradicție cu principiul evocării reciproce și selective, ci capătă o explicație a genezei și a modului de procesare a informației atît la nivel înfrasesemantic (al analizei semnalului), cît și la nivel semantic (unde se operează cu obiecte, simboluri și semnificații).

Diversitatea imaginilor (definite în această concepție drept „mesageri” ai minții) și nivelurile intuiției dau un spectru larg formelor de evocare în exersarea funcțiilor euristice, evaluative, predictive, operaționale. Indiferent de formă, activarea ideatei depinde de numeroși factori: pregnanța perceptuală, supraînvățarea, atenția, orientarea epistemică, contextul sarcinii etc. Cercetările recente asupra ideatei productive tind să mute accentul de la aspectele operaționale la conținutul și efectele imageriei mentale.

Ceea ce a remarcat C.L. Morgan la nivelul moleculelor, atomilor, particulelor elementare promite să surprindă conceptul de evocare reciprocă și selectivă: emergența apărută la intersecția a trei fapte reale: problematicul, conceptul și imaginarul. Cum nota muzicală nu are un singur sens dat o dată pentru totdeauna, ci un sens variabil în funcție de contextul ritmic și sonor, orice imagine, concept sau idee are disponibilitatea emergenței ca o a doua față a caracterului non finit. Aspectul fragmentat al vieții active, compusă din reacții la stimuli și acțiuni în cadre problematice distincte, este compensat de continuitatea interioară arhetipică, supusă principiilor rezonanței. Similar fluxului optic determinat de schimbarea poziției relative a obiectelor ambianței atunci cînd ne mișcăm spre un obiect, fluxuri de semnificații străbat lumea ideilor noastre la fiecare „scufundare în experiență”, cînd încercăm să reducem unghiul pantelor provocate de disfuncțiile cognitive. Un gen de „image exemplară” vehiculată de ritualurile străvechi pentru a obliga pe om să gîndească revine cu fiecare problemă nouă, în fața căreia subiectul „vede ceea ce nu este”, interpretînd și inventînd.

Autodefinit ca o replică substanțială pentru asociaționismul tradițional, principiul evocării reciproce și selective extinde obiectul psihologiei cognitive („comportamentul uman determinat de cunoștințe”) la aspecte dinamice controlabile experimentale. ■

Dr. Gr. Nicola,
Institutul de Psihologie

Pentru a afla răspunsul la această întrebare, încercuți varianta care considerați că vi se potrivește cel mai bine de la întrebările de mai jos:

1. Care dintre următoarele meserii vi se pare cel mai puțin periculoasă?
  - a. Agent CIA.
  - b. Vulcanolog.
  - c. Cascador.
2. Vă aflați într-o clădire în flăcări și vi se aruncă o scară dintr-un elicopter. La ce vă gândiți?
  - a. „Mamă! Adio!...”
  - b. „Fie ce-o fi! Mă duc!”
  - c. „Pot să fiu și eu ca James Bond!”
3. Sînteți invitată la un bal mascat. Vă deghizați în:
  - a. zîină;
  - b. șoricel;
  - c. Maica Tereza.
4. Ce verb e sinonim al curajului pentru dv.:
  - a. a salva;
  - b. a munci;
  - c. a vorbi.
5. Vă aflați pe plajă și auziți strigîndu-se: „Ajutor! Un rechini!”. Ce faceți?
  - a. Vă aruncați în valuri pentru a-l salva pe cel aflat în pericol.
  - b. Alergați după „Salvamar”.
  - c. Începeți să țipați, ascunzîndu-vă sub prosopul de plajă.
6. La care din următoarele evenimente ați fi vrut să participați?
  - a. Revoluția franceză.
  - b. Inventarea tiparului.
  - c. Premiera unei piese de Molière.
7. V-ar plăcea să vă reîncarnați în:
  - a. leoaică;
  - b. gazelă;
  - c. fluturaș.
8. În anul 2050, și femeile vor trebui să participe în cazul izbucnirii unui conflict armat. Ce ați alege?
  - a. Să faceți parte din „Crucea Roșie”.

- b. Să rămîneți în spatele frontului, în birouri.
  - c. Să mergeți pe front.
9. Ce vă sperie cel mai puțin?
    - a. Catastrofele naturale.
    - b. Violența oamenilor.
    - c. Singurătatea.
  10. Sînteți blocată de o avalanșă, împreună cu alți zece turiști, într-un autocar în munți. După douăsprezece ore de așteptare, nu mai aveți nici apă, nici mîncare. Ce faceți?
    - a. Îi îmbăbătați pe ceilalți, spunîndu-le că ajutoarele vor

AVEȚI

SAU NU

„STOFĂ”

DE

EROINĂ?

- sosi negreșit.
  - Așteptați răbdătoare ca lucrurile să se aranjeze.
  - Plîngeți de frig și de frică.
11. Urletele copilului vecinului vă trezesc în tolu nopții. Ce faceți?
    - a. Chemați poliția.
    - b. Sunați la vecini și cereți explicații.
    - c. Vă culcați, gîndindu-vă că o să se ocupe altcineva de asta.
  12. De obicei, ce oferiți în mod spontan:
    - a. dragostea dv.;
    - b. banii;
    - c. timpul.
  13. În care din următoarele filme v-ar plăcea să dețineți rolul principal?
    - a. „Pe aripile vîntului” –

- Scarlett O'Hara.
  - „E.T.” de Steven Spielberg.
  - „Marele Albastru” de Luc Besson.
14. Sînteți într-un magazin. Sub ochii dv., un bărbat omoară o femeie și fuge. Ce faceți?
    - a. Blocați ușa, strigînd: „Uciagașul!”.
    - b. Nu vă mișcați, rămînînd fără replică.
    - c. Puneți mîna pe un obiect greu, pentru a lovi și dv. bruta.
  15. Pentru cine sau pentru ce v-ați sacrificat viața?
    - a. Pentru opiniile dv.
    - b. Pentru familie.
    - c. Pentru nimeni și nimic.

Cotarea răspunsurilor

	a	b	c
1.	3	5	1
2.	1	3	5
3.	1	3	5
4.	5	3	1
5.	5	1	3
6.	5	1	3
7.	5	3	1
8.	3	1	5
9.	3	5	1
10.	5	3	1
11.	3	5	1
12.	5	1	3
13.	3	1	5
14.	3	1	5
15.	3	5	1

Adunați cifrele încercuite. Suma obținută reprezintă scorul dv.

Interpretarea rezultatelor între 15 și 34 de puncte:

Betty Boop. Sînteți o antiheroină prin excelență; nu veți reuși să salvați nici măcar o muscă de la moartea Totul vă sperie și nu aveți nici un strop de curaj. Nu prea aveți inițiativă, nu sînteți în stare să rezolvați o situație-problemă. Sînteți hiperfeminină, senzuală și fragilă, frica dv. protejîndu-vă în situațiile cele mai traumatizante. Încercați să ieșiți din rezerva dv. din cînd în cînd și

Verificați-vă capacitatea de a lua decizii!

Cînd vă confrunțați cu anumite probleme, de obicei încercați să le rezolvați rapid sau le amînați cît mai mult posibil?

Cînd sînteți presat să luați o decizie, acți-
onați în pripă sau vă păstrați calmul, alegînd
cea mai bună soluție?

În luarea unei hotărîri cereți și sfatul altora
sau considerați acest lucru un semn de
slăbiciune? „Agonizați” adesea atît înainte, cît
și după ce luați decizii importante sau faceți
față luării unor asemenea decizii calm, fără
probleme secundare?

Capacitatea de a lua decizii în mod
intelligent, calm și în timp rezonabil este utilă
în viața de zi cu zi, pentru orice profesie, dar
mai ales pentru manageri. O modalitate
sigură de a alege între managerii buni și cei
nepotrivii este aceea de confruntare a lor cu
luarea deciziilor. Luarea promptă a unei
decizii adecvate este importantă pentru
cîștigarea respectului subalternilor și a super-
iorilor.

Pentru a afla cît de bine vă descurăți în
luarea deciziilor, răspundeți la următoarele
întrebări:

1. Încercați adesea să evitați sau să amînați
luarea deciziilor importante, spunîndu-vă că
problema se va rezolva de la sine?

DA _____ NU _____

2. Cînd vi se cere să luați o decizie foarte
importantă, deveniți agitat(ă) și nu mai dați
randamentul maxim?

DA _____ NU _____

3. Considerați că este sub demnitatea dv. să
vă sfătuiți cu subalternii în probleme în care
ei au experiență?

DA _____ NU _____

4. În cazul deciziilor în probleme importante,
pentru care există argumente „de ambele
părți”, obișnuiți să vă bazați pe intuiție, pe fler?

DA _____ NU _____

să participați la ceea ce se
petrece în jur.

Între 35 și 54 de puncte:
Mary Poppins. Bătrîna
doamnă ce riscă să fie
călcată în timp ce tra-
versează strada, pisolul ce
nu mai poate coborî din
copacul în care s-a cățărat,
femeia căreia i s-a făcut rău
în metrou pot conta pe dv.
Nedreptatea din jur, micile
sau marile necazuri ale celor
ce vă înconjoară, nimic nu vă

sperie și sînteți întotdeauna
gata să săriți în ajutorul celor
ce au nevoie de dv. Înțeleaptă,
plină de bun simț, aveți sînge
rece și o imaginație bogată.
Se poate conta pe dv.

Între 55 și 75 de puncte:
Wonder Woman. Nu vă e
teamă de nimic și trăiți viața
din plin. Campioană a cazu-
rilor disperate și cîteodată a
celor pierdute, reușiți să sal-
vați multe persoane datorită
curajului și energiei dv.

5. Doriți adesea să fiți în situația de a lua
vreo decizie?

DA _____ NU _____

6. Cînd aveți de luat o decizie importantă,
aceasta vă afectează somnul și pofta de
mîncare?

DA _____ NU _____

7. Sincer vorbind, datorită lipsei de încredere
în dv. înșivă, vă displace să luați decizii?

DA _____ NU _____

8. Sînteți în dificultate chiar și atunci cînd
aveți de luat decizii lipsite de importanță?

DA _____ NU _____

9. Ați concedia un prieten dacă menținerea
lui ar contraveni intereselor firmei în care
dețineți o poziție importantă?

DA _____ NU _____

10. Dacă ați eșuat în rezolvarea unei pro-
bleme din aria dv. de activitate, încercați să
ascundeți celorlalți acest lucru?

DA _____ NU _____

11. În familie participați la toate sau la majori-
tatea deciziilor importante?

DA _____ NU _____

12. De obicei, sînteți nervos atît după, cît și
înainte de luarea unei decizii importante?

DA _____ NU _____

SCORUL ȘI INTERPRETAREA

Cel mai dezirabil răspuns primește 4
puncte, cel mai puțin dezirabil – 1 punct.
Acordați-vă 4 puncte pentru răspunsul „DA”
dat la întrebările 4, 9 și 11 și pentru „NU” la
celelalte și 1 punct pentru răspunsul „DA” la
întrebările 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 10 și 12 și,
respectiv, pentru „NU” la 4, 9 și 11.

Un scor între 41-48 vă situează peste
medie, sugerînd o mare capacitate de a lua
decizii. Cele mai multe persoane obțin la
acest test între 30-40 de puncte. Un scor sub
30 de puncte nu vă recomandă pentru funcții
de decizie. Încercați să vă autoanalizați con-
dita și să depistați blocajele psihice în
luarea deciziilor. ■

Traducere și adaptare:
student **D. Trifu**, Universitatea București

Obișnuită cu cele mai grele
sarcini, vă place să vă auto-
depășiți și încercați întot-
deauna să faceți tot ce vă stă
în puteri. Sînteți însă puțin
cam inconștientă și adesea
treceți prin situații cu adevă-
rat periculoase. Fiți mai rea-
listă și concentrați-vă mai mult
acțiunile asupra propriilor
preocupări. ■

Traducere și adaptare:
Lia Decei

INSTINCTUL MATERN - natură sau cultură?

Se spune că mai puternic decât instinctul sexual, ce asigură conservarea speciei, este instinctul parental, ce contribuie la menținerea speciei. La specia umană, dragostea pentru copil este mai puternică la femeie decât la bărbat. De aceea se folosesc expresiile „dragoste maternă”, „iubire de mamă” și aproape deloc nu se spune „iubire paternă”. Totuși, la unele specii de animale și păsări, masculul participă îndeaproape, alături de femelă, la hrănirea, apărarea și îngrijirea puilor. Este adevărat că o pasăre cum este cucul își părăsește ouăle în cuibul altor păsări: este lipsită de instinctul parental: La fel, femeile care îșiucid nou-născutul sau îl abandonează; la aceste persoane este vorba de o scădere, pînă la atrofiere, a instinctului matern.

Dragostea față de copil apare la femeie cu mult înainte ca acesta să se nască (se pare că din momentul în care simte primele mișcări ale fătului). Jocul cu păpușile, ca și iubirea și atașamentul pentru jucării în general, manifestat în toate epocile de către fetițe, preformează acest sentiment încă din copilărie, în sensul îngrijirii și adorării unui personaj ce depinde de dragostea lor.

Dorința de a avea copii - dorința maternității - este legată de apariția și dezvoltarea acestor sentimente și, desigur, jocul cu păpușile contribuie mult, în cazul fetițelor, la apariția atașamentului față de cineva mai

mic, mai neajutorat, cât și la aspirația de a deveni mamă. Dar oare la om putem vorbi de un „instinct matern” în adevăratul sens al cuvîntului, știut fiind că ființa umană este atît de îndepărtată de instincte, acestea avînd un rol secundar în majoritatea acțiunilor sale, tendințele instinctive ale omului putînd fi chiar inhibitate prin rațiune (foamea, procreerea etc.)?

Așadar, la om s-ar părea că putem vorbi despre instinct „ca produs al culturii, nu al naturii”. Din aceste motive dorința de a deveni mamă și în ultimă instanță creșterea natalității la un popor țin de cultivarea sentimentelor de afecțiune pentru copii.

Interesant de observat este faptul că nu soții cei mai îndrăgostiți doresc să aibă copii; așa cum observă psihologul francez Fr. Paulham, soțul îndrăgostit reproșează soției că se ocupă prea mult de copil, el simțindu-se frustrat de dragostea ei. Dragostea pentru copii și dorința de a fi mamă pot fi inhibitate de unele trăsături ce țin de structura intimă a femeii (temperamentală, caracterială, afectivă, socio-educatională), de teama de a fi privată de plăcerile vieții, care ar putea fi amîinate sau anulate prin nașterea unui copil (întreruperea „distracțiilor”), de teama de a nu face față sarcinii sau datoriilor legate de creșterea și educarea copiilor, de teama de a nu suferi prea mult la naștere sau în cursul sarcinii, teama de a da naștere unor copii

anormali, dar și teama de a nu se urîți, de a-și pierde frumusețea prin gestație și naștere.

Atunci cînd totuși „inevitabilul” se produce și copilul apare, asistăm la un sistem de sentimente contradictorii al mamei față de acest „produs” pe care, dacă educația și cultura nu le-au cultivat în sensul dorit, adică al ocrotirii în familie a micii ființe, ca simbol al unui „alter ego” mai bun, mai nobil și, poate, cu mai multe șanse, îl va renega, abandonîndu-l, așa cum avem tristețea de a vedea deseori în jurul nostru. Absența dragostei de mamă sau, dimpotrivă, prea marea ei intensitate – adică polii opuși ai normalității – condiționează apariția a numeroase tulburări psihice și psihosomatice; moartea unui copil o afectează mai puternic pe mamă decît pe tată și au fost cazuri de stări nevrotice depresive, ca și de reacții psihotice la femei care își pierduseră copiii.

După legile naturale, mama care-l alăptează pe nou-născut la sînul ei îi provoacă primele plăceri fizice, dar realizează în același timp primele contacte afective și sociale cu acesta, legat indisolubil de ea și prin ea.

Însă, în zilele noastre, alăptînd copilul mai rar sau chiar deloc, ținîndu-l pe copil mai puțin lîngă ea, atît ziua, cît și noaptea, acest raport este alterat; dacă are caracter de permanență și repetabilitate, el este necesar pentru a menține echilibrul afectiv al copilului (și implicit al adultului care va deveni).

Importantă pentru copil este nu numai „figura maternă”, cea care este cel mai frecvent în cîmpul său vizual, ci și vocea mamei, percepută, se pare, încă din faza intrauterină; în mod analog s-a emis ipoteza că mișcările ritmice ale legănatului corespund bătăilor inimii copilului, avînd pentru acesta efectul miraculos al unui „balsam” în situațiile cele mai dificile pentru evoluția sa. Chiar dacă aceste ipoteze au mai puține șanse de a fi validate ca reale (deși „vocile” marilor psihologi o afirmă – vezi A. Freud, Winnicott, Bowlby etc.), cert este că se dezvoltă la sugari un puternic atașament față de persoana mamei. Absența ei provoacă la sugari maladii afective, înglobate în nevroza de abandon, de care copilul va suferi toată viața și care va avea un efect handicapant asupra dezvoltării sale neuropsihice ulterioare (elaborarea lacunară a comportamentului, sărăcia repertoriului motrice, cognitiv și afectiv, stări afective preponderent negative, cu manifestări strident negative etc.). René Spitz vorbește chiar de „depresia anaclitică”, apărută în urma separării de mamă (atunci cînd aceasta

are loc la vîrste mici), care se manifestă în mod acut prin dezinteres pentru lumea exterioară, pierderea apetitului, tulburări în dezvoltarea generală și ponderală etc. În mod firesc, între mamă și copil se instalează comunicația mai întîi prin alăptat. Mama percepe direct tensiunea nervoasă a copilului și ghicește după plîns nevoile lui: Se mai vorbește de un „al șaselea simț” sau de „ochiul mamei”, care nu este altceva decît comunicarea, adevărată simbioză, care se stabilește între mamă și ființa căreia i-a dat naștere.

Trepat, relația mamă-copil se diversifică, se complică, apar momente noi, impuse de ritmul de dezvoltare al noii făpturi. Mama va acționa în continuare în virtutea aceluiși simț, creat de natură, dar dezvoltat de cultură, care n-o va părăsi niciodată, dar care nu are întotdeauna aceeași intensitate. Astfel apare, cam în primul an de viață, primul „nu” –întărcarea –, cu semnificații decisive și pentru unul și pentru celălalt; este o perioadă grea pentru amîndoi termenii „simbiozei”; pentru mamă înseamnă un efort, acela de a refuza ceva ființei iubite, ceea ce creează tensiune afectivă; apoi cere și răbdare pentru a-l obișnui pe copil cu ideea, nouă pentru el, că nu este centrul universului, ci numai o părțică din el, și că alte elemente primează acum. Aceasta este o sarcină mai dificilă; dacă va fi încredințată unei persoane străine, efectul va fi catastrofal. Sarcina este greu de dus la capăt și de către o mamă emotivă, care riscă să sperie copilul și să-și provoace sieși tulburări de aceeași natură.

Adevărata „întărcare” are loc în adolescență, cînd copilul își afirmă independența, ceea ce reprezintă pentru mamă o încercare deosebit de grea. Pînă acum trebuia să-l ferească de toate riscurile; acum trebuie să-l lase să-și asume toate riscurile. În natură, această întărcare afectivă, cu mult mai dificilă decît prima, este adesea impusă chiar de către mamă: pasărea îl împinge pe pui afară din cuib. La oameni se întîmplă cumva pe dos: ea este impusă de copil genitorilor săi. Dar acestea depășesc sfera subiectului propus și pot face conținutul altei lucrări.

Mihaela Ghircoiaș

Autoarea își exprimă mulțumirile sale pentru cei care au avut răbdarea să-i citească articolul și roagă pe cei interesați de subiect să i se adreseze în scris pe adresa: MIHAELA GHIRCOIAȘ, Leagănul de copii Iași, Str. V. Lupu nr. 80.

URĂ, AGRESIVITATE, VIOLENȚĂ: MAMA - UN DUȘMAN?!

De obicei ne reprezentăm relația mamă-copil ca un simbol al iubirii și devoțiunii totale. Proverbe și expresii curente închid în ele această observație, iar în literatură întâlnim multe relatări ilustrând dragostea și sacrificiul matern. Fiğura deosebită a mamei a inspirat atâtea poezii; mai mult, în basme ni se spune despre mame care nu mor pînă nu-și mai văd o dată copiii. Nenumăratele Madone cu prunc ne relevă în expresia lor facială sentimentul de ferice, chiar beatitudine.

Iată însă că studiile psihanalitice bazate pe observații din viața oamenilor au pus în lumină și o altă față a acestui tablou: legătura mamă-copil poate fi uneori fondată pe ură, agresivitate și violență, dorința de moarte fiind prezentă în umbra acestei relații presupuse sacră. Foarte adesea aceste sentimente rămîn inconștiente și nu se manifestă decît prin acțiuni reprimate, altele însă ele se transformă în comportamente abuzive îndreptate către propriii copii. În psihologie și, mai precis, în acea ramură a sa, relativ tînără, numită victimologie, sînt cunoscute cazuri impresionante de violență – fracturi de craniu, arsuri, răniri, mutilări, chiar ucideri –, autori fiind părinții. Nu putem deci considera aceste comportamente decît ca expresia unor relații aberante între părinți și copii.

O formă mai puțin gravă a acestei relații aberante o reprezintă **nanismul psihosocial**, considerat actualmente drept un sindrom exprimînd încetinirea ritmului de creștere a unui copil datorat urii și agresivității materne. Acest sindrom mai este întâlnit și sub numele de nanism psihosomatic, nanism carențial sau nanism psihoafectiv.

În clinică și în studiile epidemiologice se știe că încetinirea creșterii unui copil,

mergînd pînă la oprirea ei, se poate datora unor factori neorganici. În țările subdezvoltate se constată faptul că sărăcia determină subnutriția, iar aceasta, la rîndul ei, duce la o creștere redusă a copiilor. Dar acest fenomen este prezent și în țările dezvoltate, unde alți factori de mediu se adaugă diferențelor de ordin nutrițional, adesea mai puțin evidente. Statisticile evidențiază deci că pot exista și alte explicații pentru existența unor diferențe între copii în ceea ce privește ritmul lor de creștere în greutate și înălțime.

Cazuri în care perturbații de ordin psihologic și afectiv au drept consecință o întîrziere severă a creșterii copilului au fost înregistrate concomitent cu observații deosebit de interesante venind din mediul spitalicesc. Astfel, separarea forțuită de mamă, dar motivată – necesitatea unei intervenții medicale în condiții de spitalizare – s-a asociat uneori cu o creștere a copilului și, în mod paradoxal, întoarcerea copilului în familie a determinat din nou o oprire a acestui proces. Iată deci că vindecarea a fost doar temporară și este cu atît mai evidentă cu cît separarea de mamă este mai îndelungată.

Se observă astfel o similitudine sau un paralelism între evoluția unor copii crescuți în orfelinate și cea a unor crescuți în familie. Cercetările clasice ale lui R. Spitz au atras atenția asupra consecințelor nefaste ale carenței materne și ale lipsei de stimulare senzorială asupra copiilor din orfelinate. Această carență maternă implică în mod esențial dimensiunea afectivă a relației mamă-copil, fapt pentru care este numită și carență afectivă. Ea se definește prin absența legăturilor afective dintre mamă și copil și prin dezvoltarea copilului mic într-o situație de privare senzorială sau de substi-

mulare senzorială. Drept consecință, un interes mare din partea specialiștilor l-a stîrnit ideea unei respingeri a copilului de către mamă și a studiului relației mamă-copil.

Psihanaliștii au constatat că între mamă și copil, în primele luni ale vieții acestuia, circulă un mesaj emoțional foarte special, o formă primară de comunicare, și că el constituie baza pe care copilul va putea să-și dezvolte propria sa capacitate de a gîndi. Cercetările psihanalistei Françoise Dolto asupra sugarilor au evidențiat efectele „vorbelor asupra corpului” copilului. Dialoguri incredibile au putut fi realizate cu copii care nu „înțelegeau” ceea ce li se spunea pentru că nu stăpîneau încă limba orală, dar care totuși „înțelegeau” foarte bine mesajul emoțional al psihanalistei. Adevărate negocieri cu copilul privitoare la rămînerea lui în viață – copilului i se explica situația în care se afla și ce soluție exista pentru a i se asigura supraviețuirea – au fost descrise de către Françoise Dolto. Mai mult, la copiii mai mari s-a constatat că bîlbîiala se manifesta numai în limba maternă și nu în cea învățată la școală. Or, după o analiză atentă s-a constatat că mama fusese cea care lezase psihologic copilul.

Uneori copilului i se atribuie rolul unui intrus, fapt ce determină din partea mamei o respingere radicală, chiar de la începutul vieții acestuia. O mamă poate să se arate ca fiind incapabilă de a stabili contacte fizice și afective, putînd chiar manifesta atitudini ostile față de propriul copil. Acest lucru, ne spun psihanalitiștii, nu trebuie confundat cu „depresia post-partum”, adică acele sentimente de confuzie și excesele obișnuite la mamele tinere pentru care intrarea în rolul matern are o firească latență. Unele mame depresive, izolate social au fost descrise ca fiind mai frecvent mame „rele”. Calitatea comportamentului matern nu este pentru multe mame un subiect de reflecție, deși pentru cercetători se conturează ca o preocupare din ce în ce mai mare pentru aprecierea ei. Există pentru copii condiții patogene marcate de momente de abandon, de îngrijire defectuoasă sau chiar de contacte fizice de o cruzime fără seamăn: interacțiunea mamă-copil apare ca o structură incoerentă, dezorganizatoare. De la somatizarea carenței afective la comportamentul abuziv → maltratare, mutilare, ucidere – există o distanță similară aceleia de la indiferență și respingere la ură și violență.

Care ar fi motivele pentru care o mamă își urăște copilul? Cum se structurează ele sub forma unei legături patologice între mamă și

copil? Din relatările unor mame, un rol important îl au condițiile socio-economice defavorabile, uneori asociate cu alte condiții. Mamele recunosc un adevărat refuz al existenței copilului. Ele își urăsc copilul și această ură poate fi puternică și nemediată. Nu este deci vorba despre o carență care culpabilizează mama, ci pur și simplu de ură. Copilul nu suferă de lipsă de afectivitate – specialiștii folosesc expresia „mamă frigider” –, ci de un exces de agresivitate. În cursul unor ședințe de terapie, o mamă a mărturisit că nu și-a iubit niciodată copilul și că ura sa viza însăși existența lui, întrucît existența ei nu era posibilă decît prin neexistența copilului. Copilului nu i se acorda dreptul la existență.

Unii cercetători s-au îndreptat, în studii violenței maternale, asupra factorilor care declanșează manifestarea ei. S-a constatat astfel că violența se datorează intervenției conjugate a mai multor factori.

- Unul îl reprezintă personalitatea mamei; mamele violente și abuzive sînt de obicei subdepressive, izolate, desconsiderate și nelubite în mediul lor înconjurător și nu sînt dispuse să-și asume sarcina creșterii copilului și nici ceea ce numim „tîrnia” acestuia. Ele nu sînt psihotice decît în număr redus. În schimb, majoritatea lor caută în copil nu o ființă ce trebuie protejată și iubită, ci, dimpotrivă, o sursă de sprijin și iubire. Ele pretind o inversare a rolurilor și cum acest lucru nu este posibil, reproșurile privind dependența, neajutorarea și solicitările copilului capătă expresia unor comportamente violente.

- Mai adesea, crizele de violență au loc cînd mamele sînt excedate de grijile casei, copilul profilîndu-se ca una în plus, ce nu suferă amîinare. În stări depresive, gradul de toleranță este foarte redus și solicitările copilului, percepute ca insuportabile, primesc nu rezolvare, ci penalizare. Copilul este pedepsit, bătut sau chinuit.

- „Personalitatea” copilului: într-o familie în care un copil este maltratată nu se găsesc neapărat alți copii care suferă același tratament. Copilul maltratată este de obicei un copil „special”, devenind prin acest atribut al său ținta atacurilor mamei sau altora. El este fie un copil prematur – prematurii au un risc de trei ori mai mare de a fi bătuți sau maltratați –, fie un copil adoptat, bolnav sau chiar „dificil”. Se cunoaște astfel comportamentul „extremist” al părinților de copii handicapați: ei sînt fie ținta unor excese afective, fie ținta unor agresivități rareori disimulate.

Acești factori impun ideea maternității ca proces fragil, implicînd o atenție deosebită

asupra relației mamă-copil. S-a demonstrat nu numai că hospitalismul are efecte negative asupra dezvoltării copilului, dar și că familialismul – creșterea copilului în familie – poate conține germeii riscului de violență. Pentru psihologi a devenit foarte clară necesitatea alocației de afectivitate acordată de părinți copilului și, în cazul familiei cu mai mulți copii, a distribuției afectivității părinților.

Ce soluții pot exista pentru a preveni și ameliora situațiile de mai sus? Se poate admite, dincolo de metodele de terapie, separarea de mamă sau de familie a unui copil? Pentru unii specialiști este dificil de admis în mod absolut consecințele nefaste ale hospitalismului și este și mai dificil de susținut că familia reprezintă un factor patogen al dez-

voltării copilului. Totuși, în anumite situații, psihologul și pediatrul pot admite că: (a) legătura între o mamă și un copil este patogenă; (b) familia nu este în mod absolut un loc de viață ideală pentru un copil; (c) nimic nu este mai grav pentru un copil decât faptul de a deveni anormal; (d) o mai mare responsabilitate a tatălui în problemele pe care le ridică creșterea unui copil, ca de altfel și educația lui, trebuie să se producă prin modificări la nivelul mentalității, al concepției acestuia despre rolul de tată. În acest fel, un copil ar putea deveni expresia relațiilor de echitate din sînul unei familii. ■

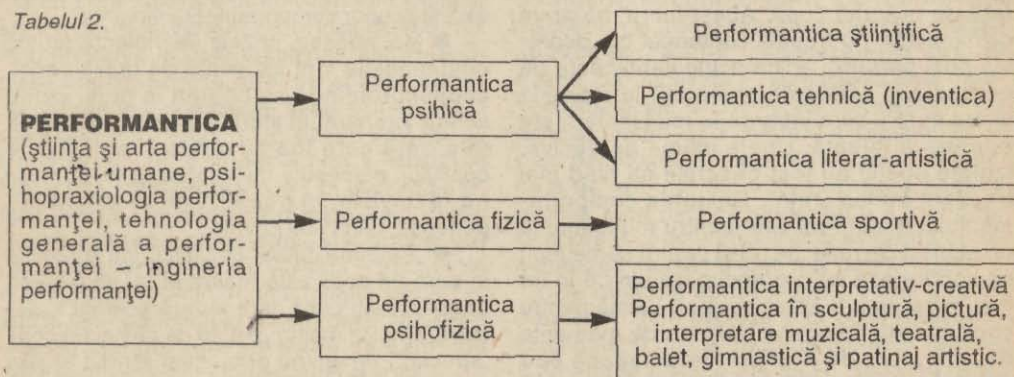
Dr. Aurora Perju-Liceanu,
Institutul de Psihologie

(Urmare din pag. 19)

Tabelul 1

PRAXIOLOGIA	INVENTICA	PERFORMANTICA
Știința eficientizării acțiunii umane	Știința și arta creației tehnice și a implementării rezultatelor acesteia	Știința și arta performanței umane și a valorificării acesteia
Logica acțiunii (discursul practic)	Logica și psihologia creației tehnice	Logica și psihologia performanței umane
Optimizarea logică a acțiunii umane în funcție de scop	Optimizarea psiho-logică a acțiunii pentru obținerea performanței în creația tehnică	Optimizarea psiho-logică a acțiunii pentru obținerea performanței umane
Instruirea și educarea profesionistului	Instruirea și educarea inventatorului	Instruirea și educarea performerului
Ingineria „lucrului bine făcut“	Ingineria performanței creativ-tehnice	Ingineria performanței umane

Tabelul 2.

inteligentă (QI), de creativitate și de memorizare, iar din cea de-a doua categorie calitățile moral-volitive, dîrzenia, tenacitatea, aspirația spre autodepășire și spre performanță, tendința spre autocunoaștere și autoperfecționare, nivelul

înalț de aspirații, sensibilitatea la nou, originalitatea, anomicitatea (aderență la cerințele societății și refuzul de a le rezolva convențional-banal), flexibilitatea, fluența, motivația, capacitatea de vizualizare, cultura, capacitatea de consonantizare-

asociere-combinare-evocare, imaginația, capacitatea de argumentare, capacitatea de logicizare, capacitatea de autopsihanaliză și introspecție, capacitatea de a practica gîndirea de ordin superior (gîndirea asupra propriei gîndiri). ■

Sinteti un om devotat aproapelui dv., sinteti o persoană angajată pe plan social, implicată în viața familială sau sinteti un individualist, care nu respectă regulile impuse de conviețuirea socială și relațiile interpersonale? Preferați singurătatea și nu simțiți nevoia de a vă afla între semenii?

Vă prezentăm ultimele trei teste care vă pot oferi un răspuns la aceste întrebări – primele trei au fost publicate în numărul 6 din 1992 al revistei PSIHLOGIA. Este bine ca după ce le-ați rezolvat pe toate să revadeți și prima parte pentru a avea o imagine de ansamblu asupra problematicei urmărite de testele propuse.

Răspundeți sincer și spontan la întrebări, încercuind varianta de răspuns care se apropie cel mai mult de modul (felul) dv. de a gândi și acționa.

SINTETI O PERSONĂ SOCIABILĂ? (III)

IV. VĂ PLACE VIAȚA DE FAMILIE?

1. Dacă vedeți pe stradă un băiat și o fată îmbrățișându-se, ce gândiți despre aceasta?
  - a) Ce drăguți sînt!
  - b) Nu știu încă ce îi așteaptă!
2. Vi s-a întîmplat să gândiți că familia este uneori un obstacol în calea afirmării dv.?
  - a) Da. b) Nu.
3. Seara, înainte de culcare, îi îmbrățișați pe toți membrii familiei dv.?
  - a) Da. b) Nu.
4. După părerea dv., părinții sînt persoanele care au cea mai mare importanță în viața copiilor lor?
  - a) Da. b) Nu.
5. Dacă o femeie este măritată și mamă, credeți că îi este greu să se realizeze profesional?
  - a) Da, dificil.
  - b) Nu, cu puțin efort.
6. Se spune despre copii că sînt frumusețea vieții, dar și că aduc multe probleme. Credeți că este adevărată această afirmație?
  - a) Da.
  - b) Nu: este suficient să nu acorzi prea mare importanță problemelor, deoarece ele nu sînt niciodată de nerezolvat.
7. Cele mai multe din visurile dv. le împărtășiți necunoscuților, mai curînd decît membrilor familiei sau prietenilor?
  - a) Da. b) Nu.
8. Sînteți de părere că toți copiii ar trebui să fie înțărcați cît mai repede și încredințați unor institute publice?
  - a) Sigur că da.
  - b) Numai în caz de necesitate.
9. Dacă aveți un proiect la care țineți foarte mult sau o veste bună, cui vă adresați în primul rînd?
  - a) Celui mai bun prieten.
  - b) Persoanei pe care o iubesc.
10. În familia dv. de origine domnea (domnește) o ambianță prietenească și des-tinsă?
  - a) Da. b) Nu.
11. Toate personajele celebre nu au avut copii sau familii care să le distragă (perturbe) atenția. Sînteți de acord?
  - a) Da.
  - b) Nu. Un exemplu: soții Curie.
12. Dacă vi s-ar propune o muncă foarte interesantă și bine plătită în străinătate, unde nu ați putea să mergeți cu familia, ați sta departe de familie timp de doi ani?
  - a) Dacă ocazia este unică, nu ezitați deloc; în fond nu este vorba decît de doi ani!
  - b) Refuzați!
13. Beți apă dintr-un pahar sau folosiți un pro-

sop deja folosit de alt membru al familiei dv.?

- a) Da.
b) Nu, din motive de igienă.

14. În familie vă simțiți apreciat și aprobat ca și în afara ei?

- a) Da.
b) Din păcate, nu.

15. Trăiți de pe o zi pe alta fără să vă gândiți la viitor, la pensionare, la a pune bani de o parte?

- a) Da.
b) Nu, nu sînt inconștient.

Calcularea scorului

Acordați-vă cîte un punct pentru fiecare răspuns dat de dv. care corespunde următorului tabel:

1 : a	5 : b	9 : b	13 : b
2 : b	6 : b	10 : a	14 : a
3 : a	7 : b	11 : b	15 : b
4 : a	8 : b	12 : b	

Interpretarea rezultatelor

De la 15 la 10 puncte. Dacă sînteți tînăr și încă celibatar, nu veți întîrzi să cunoașteți ceea ce reprezintă pentru dv. singura dimensiune existențială posibilă, viața în doi (cu mulți copii, cît mai curînd posibil). Dacă sînteți căsătorit, familia dv. vă aduce bucuria și protecția de care aveți nevoie, fără să fiți strivit de greutatea obligațiilor. În același timp, unitatea și armonia care domnesc în familia dv. vă împiedică să aveți o anumită deschidere spre lumea exterioară, prietenii și societate în general.

De la 9 la 5 puncte. Vă simțiți bine în familie, deoarece ați știut să păstrați contacte și legături cu lumea exterioară și, în consecință, nucleul dv. familial este deschis, viu și nicio dată nu vă sufocă. Considerată ca o legătură unică, familia dv. nu este nici un colac de salvare, nici singurul moment de socializare în viața dv. Vă iubiți, vă apreciați mult părinții, frații, surorile și, dacă nu sînteți căsătorit încă, vă doriți ca noua dv. familie să fie la fel de unită și armonioasă ca familia dv. actuală.

De la 4 la 0 puncte. Sînteți un celibatar convins și iubiți prea mult libertatea dv. pentru a putea aprecia viața de familie. Într-adevăr, încercați întotdeauna să trăiți singur, chiar dacă aveți prietenii sau o legătură cu o persoană de alt sex, dar fără să vă căsătoriți și să aveți copii. Circumstanțele nu permit întotdeauna să trăiți așa cum vreți, ceea ce face ca o persoană care realizează acest scor să fie căsătorită, dar să nu mai suporte această condiție sau să fie profund deceționată de această experiență.

V. PRĂPASTIA ÎNTRE GENERAȚII (PĂRINȚI ȘI COPII)

(Acest test se adresează copiilor, adolescenților și tinerilor)

1. Aveți de făcut reproșuri părinților în privința educației primite?

- a) Da.
b) Nu. Chiar dacă au făcut greșeli, au fost întotdeauna de bună credință.

2. Apreciați că este imposibil să fii prieten cu părinții?

- a) Da.
b) Nu.

3. Ați fost la cinemă sau într-un local de noapte (cabaret) împreună cu părinții?

- a) Da.
b) Nu.

4. După părerea dv., calitățile dv. se datorează unei bune educații și mediului în care ați crescut?

- a) În parte.
b) Nu. Dv. singur v-ați format calitățile.

5. V-ar plăcea să trăiți aceeași aventură ca și eroul din „Întoarcere în viitor”, numai pentru a vedea cum erau părinții dv. în tinerețea lor?

- a) Aceasta nu vă interesează, cunoașteți multe momente, care v-au fost des povestite.
b) Da, ar fi fantastic.

6. Vi s-a întîmplat să împrumutați o haină, o pălărie, un pulover de la unul din părinții dv.?

- a) Da.
b) Nu.

7. Spuneți sau ați spus multe minciuni părinților dv. pentru a avea mai multă libertate?

- a) Da, este ceea ce au vrut, n-aveau decît să fie mai puțin intransigenți.
b) Rareori.

8. Aveți aceleași idei politice ca și familia dv. de origine?

- a) Mai mult sau mai puțin.
b) Opuse.

9. Invitați prietenii la cină dacă părinții dv. sînt acasă?

- a) Da.
b) Nu.

10. După ce părinții dv. „s-au retras”, profitați de acest lucru pentru a face ceea ce în general vă este interzis (sau ați făcut-o altădată)?

- a) Da.
b) Nu.

Calcularea scorului

Acordați-vă cîte un punct pentru fiecare răspuns dat de dv. care corespunde următorului tabel:

1 : b	4 : a	7 : b	9 : a
2 : a	5 : b	8 : a	10 : b
3 : a	6 : a		

Interpretarea rezultatelor

De la 10 la 5 puncte. Relațiile dv. cu părinții sînt perfecte. Diferența de vîrstă nu vă împiedică să îi apreciați și să împărtășiți cu ei multe experiențe și speranțe. Fiind independent și autonom, sînteți profund legat de familia dv. nu din datorie, ci din plăcere. Scorul obținut la testul precedent trebuie să fie, de asemenea, ridicat. Meritul revine părinților dv., climatului pe care știu să-l instaureze în casă, dar în aceeași măsură și disponibilităților dv.

De la 4 la 0 puncte. Traversați fără îndoială o fază esențială a adolescenței dv. care comportă ruptura, uneori bruscă și violentă, cu familia dv. de origine. Dacă sînteți tînr, nu ați depășit încă această fază. În prezent, nu aveți raporturi prea bune cu familia dv., dar aceasta face parte din regulile jocului și conflictului între generații. O dată ce v-ați afirmat independența și autonomia, veți reuși să considerați aceste raporturi altfel decît acum și să vă apropiați de părinții dv. Dacă aveți o anumită vîrstă, decepțiile și neînțelegerile au devenit mai radicale. Dar, cu un efort de ambele părți, aceste probleme pot fi depășite. Este vorba numai de a face primul pas.

7. Ați făcut prea multe sacrificii pentru copiii dv. fără să fiți răsplătiți pe măsură?

- a) Exact.
b) Nu, ei v-au adus și vă aduc mult, chiar dacă este într-un fel diferit de al dv.

8. I-ați lăsat pe copiii dv. să-și aleagă singuri drumul în viață?

- a) Nu, nu erau destul de coptți (maturi).
b) Da.

9. Sînteți foarte afectuoși cu copiii dv., deși ei sînt deja adulți? (Îi mai dezmierdăți la fel ca atunci cînd erau mici?)

- a) Nu, nu le plac dezmierdările, ceea ce nu vă împiedică să-i iubiți.
b) Da, uneori.

10. Credeți că tinerii de azi pot să-și construiască un viitor mai bun?

- a) Da.
b) Este foarte greu.

Calcularea scorului

Acordați-vă cîte un punct pentru fiecare răspuns dat de dv. care corespunde următorului tabel:

1 : a	4 : a	7 : b	9 : b
2 : b	5 : b	8 : b	10 : a
3 : b	6 : b		

Interpretarea rezultatelor

De la 10 la 5 puncte. Ați reușit să obțineți ceea ce toți părinții își doresc: raporturi bune cu copiii lor, legături afective intense și spontane, libere de orice autoritate sau rigiditate. Fiind conștienți că reprezentați puncte de referință indispensabile pentru dv., vă dați seama, în același timp, că ei trebuie singuri să-și facă un drum în viață. Veți culege roadele unei astfel de educații cînd copiii dv. vor fi adulți (sau sînteți în curs de a profita de asemenea relații). Dacă copiii dv. au obținut același scor în testul care îi privește, succesul dv. este confirmat.

De la 4 la 0 puncte. Nu aveți raporturi bune cu copiii dv. fiindcă înainte de toate sînteți preocupat de a fi respectat, de a vă impune autoritatea și punctele dv. de vedere. Dacă copiii dv. sînt încă tineri, vă gîndiți, probabil, că tensiunile dintre dv. se datorează atitudinii lor, liberalizării moravurilor și vă așteptați la o schimbare cînd ei vor fi adulți. Dar o neînțelegere profundă se șterge foarte greu, cel mult ea se va estompa o dată cu trecerea anilor, însă nu veți ajunge niciodată să creați climatul de înțelegere și afecțiune pe care îl vedeți în alte familii. ■

Traducere și adaptare:
dr. Mihaela Roco,
Institutul de Psihologie

VI. PRĂPASTIA ÎNTRE GENERAȚII (COPII ȘI PĂRINȚI)

(Acest test se adresează părinților ai căror copii sînt mari sau adulți)

1. Sînteți mîndri de copiii dv.?

- a) Da.
b) Destul, cu toate că ei nu v-au împlinit așteptările.

2. Apreciați că toți copiii, o dată ce au crescut, mulțumesc părinților pentru educația severă pe care au primit-o?

- a) Da.
b) Nu, nu le-am dat o astfel de educație.

3. După dv., există într-o familie lucruri pe care copiii nu trebuie să le cunoască?

- a) Da.
b) Nu, nu trebuie să existe secrete.

4. Vă place să invitați prietenii ai copiilor dv.?

- a) Da, casa este mai veselă.
b) Nu, s-ar face prea multă dezordine.

5. Apreciați că părinții au cîte ceva de învățat de la copiii lor?

- a) Luînd în considerare experiența și înțelepciunea adulților, este imposibil.
b) Uneori.

6. Găsiți că azi moravurile sînt într-o stare de decădere?

- a) Da.
b) Nu, numai s-au schimbat.

Primile studii moderne privind somnul apar începînd cu anii '50 ai secolului nostru: în SUA, dr. Kleitman studiază activitatea creierului adormit cu ajutorul encefalogramelor, descoperind că avem două „feluri” de somn. În 1953, dr. Dement identifică momentul visului, „vizibil” prin mișcări oculare. La Lyon, dr. Jouvet identifică substanțele chimice care intervin în ciclul veghe-somn.

Lucrările din „laboratoarele somnului” au arătat că nopțile noastre se compun din mai multe cicluri, fiecare conținînd două tipuri de somn total diferite. La început există **somnul lent**, numit așa pentru că undele electrice ale creierului sînt mai lente decît în timpul stării de veghe. Acest tip de somn are, la rîndul său, 4 etape: 1 și 2 – somnul ușor (în timpul căruia rămînem sensibili la zgomote), 3 – adîncirea în somn și 4 – somnul profund, recuperator prin excelență. Cele 4 etape ale „somnului lent” durează 90 de minute. Avem de-a face, apoi, cu o schimbare rapidă de tablou prin intervenirea **somnului rapid**, numit și paradoxal din cauza numeroaselor sale particularități.

Cînd dormim profund, ca în stadiul 4 al somnului lent, traseul undelor cerebrale redevine rapid, ca și cum am fi treji. Corpul ne este relaxat, dar, sub pleoapele lăsate, globii oculari încep să se miște rapid, respirația este neregulată, tensiunea scade, la bărbat penisul este în erecție, iar la femei clitorisul se umflă, la orice vîrstă și independent de orice vis erotic.

Visul care vine la întîlnire cu somnul paradoxal este extravagant, ciudat și, la trezire, ne amintim de el (80% dintre noi sînt capabili să-l povestească în momentul trezirii). Somnul paradoxal este urmat de o scurtă trezire, de 2-3 minute. Apoi începe un nou ciclu. Fazele somnului profund se scurtează spre sfîrșitul nopții, în timp ce cele ale somnului paradoxal se măresc. Durata totală a unui ciclu este de 2 ore. Ea poate varia de la individ la individ. În plus, fiecare dintre noi are nevoie de 3, 4 sau chiar 5 cicluri de somn diferite.

În consecință, pentru a dormi bine, trebuie să ne respectăm ciclurile de somn și să nu ne abatem de la ritmurile personale. Așa cum fiecare avem o personalitate specifică, așa avem și un stil personal de a dormi. Aproape 46% dintre adulți dorm 8 ore pe noapte, de unde ideea extrem de răspîndită, dar falsă, că această doză medie este bună pentru toți. În realitate, durata normală de somn este foarte variată: există indivizi care au nevoie de somn îndelungat (9-10 ore) și

Somnul și VIATA

alții care au nevoie de un somn scurt (6 ore). Exemple celebre? Napoleon dormea 4 ore, Einstein 10 ore.

Există „oameni de seară”: plini de energie la miezul nopții și complet amețiți înainte de ora 9 dimineața; alții, „oameni de dimineață”, pică de somn la ora 9 seara, dar se trezesc dimineața la ora 6, fiind foarte vioi. Aceste lucruri țin de caracteristicile fiziologice; sînt de origine genetică și nu se pot modifica, fiind periculos să ne abatem de la ritmul personal, riscînd să cădem pradă insomniei.

Vîrsta și sexul influențează și ele nevoia de somn. De exemplu, după 60 de ani trecem adesea de la 8 ore de somn la 7. De la 30-35 de ani somnul lent profund se diminuează, iar după 60 de ani fazele de trezire între cicluri se măresc. Este unul din motivele pentru care persoanele în vîrstă se plîng, adesea, că au dormit prost.

În sfîrșit, femeile dorm mai puțin bine decît bărbații, consumînd, în consecință, mai multe somnifere. Tulburările de somn însoțesc perioada premenstruală, ca și menopauza. Totuși, studiile făcute în ultima vreme au arătat că femeile rezistă mai bine procesului de îmbătrînire: somnul lor profund se diminuează mai puțin repede și într-o manieră lipsită de importanță.

După ce dormim „prost” o anumită perioadă devenim nervoși, comportamentul ni se alterează, deoarece în timpul somnului paradoxal are loc și o reechilibrare psihică (s-a observat o mărire a somnului paradoxal în cazul unor persoane stresate).

Dormind, ne odihnim de fapt, funcțiile somnului decurgînd de aici. În fiecare noapte ne reîncărcăm bateriile fizice, dar și mentale. În timpul somnului creierul nostru își schimbă ritmul, se dezintoxică de „deșeurile“ chimice acumulate în timpul zilei, dar și lucrează. Tesuturile compensează pierderile din timpul zilei, rănile se cicatrizează mai bine, o convalescență se accelerează în timpul somnului. Tot în timpul somnului – și anume în timpul somnului lent profund – crește secreția anumitor hormoni (hormonul care produce lactația, prolactina, hormonul creșterii).

Aportul cercetărilor privind somnul ne este util tuturor. Ele ne reamintesc că, departe de a fi timp pierdut, somnul este un instrument prețios pentru sănătatea și echilibrul nostru mental. Cunoscîndu-i legile putem învăța să dormim mai bine. Și să nu uităm: dormind mai bine, trăim mai bine! ■

Traducere și adaptare:
Doina Ștefana Săucan,
Institutul de Psihologie

Facultățile noastre intelectuale nu „șomează“ nici ele în timp ce noi dormim. Adesea, soluția unor probleme dificile, de negăsit în ajun, apare cu claritate la trezire. Somnul facilitează învățarea și ajută la fixarea cunoștințelor dobîndite în ajun. Studii statistice au arătat că 61% din copiii de 7-8 ani care dormeau mai puțin de 8 ore aveau o situație școlară slabă.

Colectivul redacțional al revistei PSIHLOGIA mulțumește tuturor celor ce ne-au adresat felicitări cu ocazia anului nou 1993 și, la rîndul lui, urează cititorilor și colaboratorilor săi un călduros LA MULȚI ANI!

SOCIETATEA
ȘTIINȚĂ & TEHNICĂ SA

Societate cu capital de stat funcționînd sub egida Ministerului Cercetării și Tehnologiei, înmatriculată în Registrul Comerțului cu nr. J/40/6775/1991.

Consiliul de administrație: **Ioan Albescu** – director,
Gabriela Buliga, Titi Tudorancea, Adriana Popescu

PSIHLOGIA **Anul III** **Nr. 1 (11)**

Revistă editată de Societatea „Știință & Tehnică“ SA
în colaborare cu Asociația Psihologilor din România.
Președinte: prof. univ. dr. **Mihai Golu**

REDACTOR-ȘEF: Adina Chelcea
PREZENTARE GRAFICĂ: Cornel Daneliuc
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:

Marius Buruianu

CORECTURĂ: Lia Decei, Elisabeta Dinu

DIFUZARE: Cornel Daneliuc (telefon:
617 72 44 sau 617 60 10, interior 1151)

ADRESA REDACȚIEI: Piața Presei Libere nr. 1,
București, cod 79781

TELEFON: 617 72 44 sau 617 60 10,
interior 1151 sau 1208. **FAX:** 617 58 33

TIPARUL: Regia Autonomă a Imprimeriilor,
Imprimeria Coresi

Paginile evidențiate cu sigla MTS sînt realizate în colaborare cu Ministerul Tineretului și Sportului,
în cadrul Programului național de stimulare a creativității tinerilor.

CONSULTANȚI ȘTIINȚIFICI: prof. univ. dr.
Septimiu Chelcea, dr. Irina Holdevici, dr. **Stroe Marcus**, dr. **Ion Mânzat**, dr. **Grigore Nicola**, dr.
Aurora Perju-Liiceanu, dr. **Mihaela Roco**

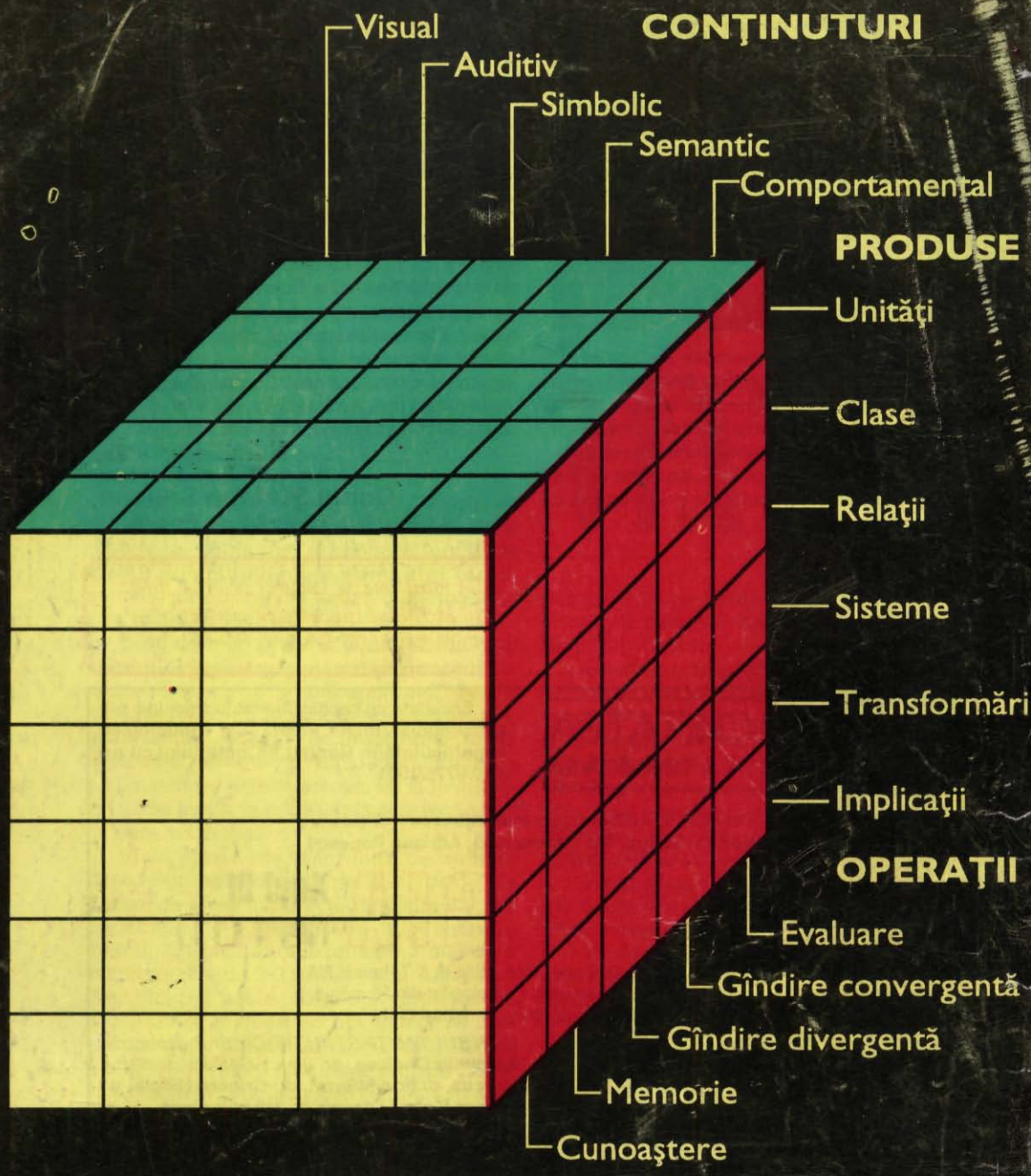
ABONAMENTELE se pot efectua la oficiile
poștale – număr de catalog 5010 – și la redacție,
expedierea abonamentului făcîndu-se prin colet
poștal.

Cititorii din străinătate se pot abona prin
RODIPET SA, P.O.Box 33-57,
Fax 0040-1-312 94 32 sau 312 94 33,
Telex 11995, Piața Presei Libere 1,
sector 1, București, România

35

Modelul teoretic al structurii intelectului uman (propus de psihologul american J.P.Guilford, 1959) este cel al interacțiunilor complexe dintre conținut, produse și operații mintale.